

תְּחִלָּתָם הִבְיָאוּ: כִּי כָּל־מְרִים תִּרְוַמֹת
כָּסֶף וְנִחְיֶשֶׁת הִבְיָאוּ: אֶת תִּרְוַמֹת יְהוָה
**וְכָל־אִשֶּׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שֹׁטִים לְכָל־
 מְלֹאכֶת הַעֲבֹדָה הִבְיָאוּ:** כִּי וְכָל־אִשָּׁה
 חֹכְמַת־לֵב בִּידְיָהּ מִוֶּן וְיִבְיָאוּ מִמֶּנָּה
 אֶת־הַיְחִידָה לְכָל וְאֶת־הָאֲרָגְמָן אֶת־
 הַתּוֹלְעֹת הַיָּשָׁנִי וְאֶת־הַיָּשָׁנִי: כִּי וְכָל־
 הַנְּשִׂים אֲשֶׁר נִשְׂא לְבָן אֶתְנֶה בַּחֲכֻמָּה
 מִוֶּן אֶת־הַעֲזִיזִים: כִּי וְהַנְּשִׂאִם הִבְיָאוּ אֶת
 אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלֹאִים

לֶקֶט בְּדִיר

רש"י

לעולם לא נאמר רק יחד וכן עורות אלו ומשום לפיכך יש
 סברה שלא יצאו מן אחד לבדו משל"כ שש ועיסו ע"כ
 והנה כל דברי ל"ע, כי ידעו שלא היה צינור או אפילו
 עני אחד, גם ידעו שהמעיל לא כלל חגמה וכן צדדי השדר
 באו מקלמן ליל חבל ומקלמן ליל ארגמן ומקלמן ליל
 חולצת שני, גם היו מכסים כל הכלים בשעת המסעות בכסוי
 עור חסא, כל זה מקרה מפורש סוף פרשת מנדבה, וכן יש
 מד תנא משום שחכמה אחד היה כולו עורות אלו והשני
 כולו חמשים: (כ) דייקו זאת מדאמר הכבוד אל הצמד וכל
 אשה חכמה לב וכן אשר אשר נשא לכן אומה נחממה,
 לומר חכמה יחידה (מדרש"ל), והטעם שצדדי חמוריים
 על העוים אינן מקבלין זיעה וללון שבשעת עבודה ויקי
 מרוד, משל"כ האמר שהיה צדוד לא הולכיו לך שאפילו נחמם אינן מקבלין ללון (מ"ל). או משום שהיו נהן לא טהורות,
 ובמחצית לבד מי אינו מקבל טומאה: (כא) שאלו לומר שהמנדב נהן כלל ישראל ותן מה הביאו את האנשים, שאלו
 לא משמע כן, מדאמר והשלישים הביאו פירשו שכל מה שאמרו עד עתה לא השלישים הביאו, שאל"כ היל"ל ואת האנשי
 הששים וגוי השלישים הביאו (כ"ב): (כב) הנה שמונתם היטה לטובה כדי לומר גם את המון העם, אבל לא היו להם
 לחשוד בישראל שחסרה, ומה היו עושים אם היו ישראל מביאים גם האנשים, והיו צריכים מקודם להמנדב מקלמן האנשי
 ואח"כ להמנין מה יהיה נסוף (נח"י):

כ"ו. והנשאים וגו'. לֶד שָׂנֹא בְּחֹרְבוֹתָי (אור החיים
 אור בדיר

הוא, אלא שייך על מיצת נמלה אחד, לומר שכל מה שהיה נמלה אחד היה לנמלת עבודה, שאינן אלו לנרד והי. (ס"ז) פירוש נדו
 בלחמיה, ועין רש"י.

**אֶת־הַיְחִידָה לְכָל וְאֶת־הָאֲרָגְמָן אֶת־
 הַתּוֹלְעֹת הַיָּשָׁנִי וְאֶת־הַיָּשָׁנִי:** כִּי וְכָל־
 הַנְּשִׂים אֲשֶׁר נִשְׂא לְבָן אֶתְנֶה בַּחֲכֻמָּה
 מִוֶּן אֶת־הַעֲזִיזִים: כִּי וְהַנְּשִׂאִם הִבְיָאוּ אֶת
 אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלֹאִים

לֶקֶט בְּדִיר

רש"י

עורות אלוים או חמשים כולם הביאו: (כ) שווי את
 העזים. הו"ל היטה לומרם יחידה, שכל גבי
 הכוסים (היו עוין אומה שפת יחידה): (כ) והנשאים
 הביאו. אמר ר' נתן מה ראו נשאים להמנדב
 בחוכמה החכמה בחכמה ובמחלוקת המושג לא
 המנדבו בחכמה"ו, אלא כך אמרו נשאים, יתנדבו
 לצדד מה שמתנדבו ומה שמחסינו אנו משלימין
 אוחין, כיון שכלעמינו לצדד את הכל שאלמר (וי"ו)
 והמלכה היטה דים, אמרו נשאים, מה עלינו
 לעשות, הביאו את אבני השמים וגו', לך התנדבו
 בחוכמה החכמה חכמה (ספרי פ"ה ט"ז), ולפי שנתעללו

נחמנו אחר מטוב הכוסים חכמת נשים:
 אור החיים

נחמנו אחר מטוב הכוסים חכמת נשים:
 אור החיים

לְאֶפֶס וְלִחְשִׁי: כִּי וְאֶת־הַבְּשִׂים וְאֶת־
**הַלְּשָׁמֹן לְמָאוֹר וְלִשְׁמֹן הַמִּשְׁחָה
 וְלִקְטוֹרֹת הַסִּפְיֹם:** כִּסּ כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה
**אֲשֶׁר נָדָב לְבָב אֶתֶם לְהִבְיֹא לְכָל־
 הַמְּלֹאכֶה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת
 בְּיַד־מֹשֶׁה הִבְיָאוּ בְּיַיִשְׁרָאֵל נְדָבָה
 לַיהוָה: פ שְׁלִישׁ כִּשּׁוֹן מִחוּבֵיךְ שֵׁנִי וְלִיאֲמֹר
 מִיָּשָׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֵאוּ קָרָא יְהוָה
 בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־הוֹרֵן לְמֹשֶׁה
 יְהוָה: לא וְיִמְלֹא אִתּוֹ הוֹחַ אֱלֹהִים
 בַּחֲכֻמָּה בַּתְּבוּנָה וּבְרַעַת וּבְכָל־
 מְלֹאכֶה: לֶב וְלִחְשֵׁב מְחֻשְׁבֹת לַעֲשׂוֹת
 בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבְנִחְשִׁי: לֶב וּבְחֻרְשֵׁת
 אֲבָן לְמִלֵּאת וּבְחֻרְשֵׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת
 בְּכָל־מְלֹאכֶת מְחֻשְׁבֹת: לֶב וְלִחְזֻרֹת**

לֶקֶט בְּדִיר

רש"י

מחלוקת נחסרה אות משמם והשלים כחזי (פתי י"ח): (כ) הנה שבר אחד רש"י וזה סוף פ' משפטים, ואמר
 (ל) חזר. נזה של חרי"ס: הו"ל (מה פ"א י"ג - סוטה) כלן עוד הפעם, שקשה לו למה לא די לומר שמו ושם אינו
 הגדול והמעולה, וחסר אינו חזר שהיה נזה של חרי"ס, וחסמה של חרי"ס שמשפחה נפשה על ילדי ישראל במלכים כשהיתה
 מלמד (ולא מפני שהיתה נפשה כמ"ש הש"ס) עמדה לו ולמחממו מלחמה בש"ר (מ"ל), והיה ללב אפיו של חזר או ל"ט
 שנה, וענו חזר ל"ט, וענו אורי כ"צ שנה, וענו צלול י"ג שנים מלחמה בטנדר' (ס"ט ט"ז), ואפשר שנתפס זה אחד דענו, שנה
 כמ"ה הביאו בני ישראל מדב לה"י (ש"ה) חזרה נלכס לבד שלא ידעו ללמד לה אחר והכורות נתן
 מעודה על כלל ישראל שביצאו צלבו השביל חכמת הלימוד, עוד צא לשלול מה
 מדת ה' פירות דבר הלאו ויקרא מדב: שכתוב צ"פ דיומא (ל"ח) של צית גרמו לא רע
 לר. ולחזרות נתן וגו' (ש"ה) פירות לנד שיש ללמד על מעשה לאם הפנים של צית אצטונס לא
 חכמים רבים שחכיה חכמתם רעו וכו', והודיעו חכמו כי על אלו ואמר (משלי

כ"ז. הביאו בני ישראל מדב לה"י. (ש"ה) חזרה
 אור החיים

מחן כל הכסות היה מיותר, ונפרע צינות בני ישראל מדב לה"י. (כ"ח) והלא כבר אמר שאפילו לעשות נעמנו היה יכול, וכל שכן
 אור בדיר

נתן לבבו הוא ואהליאב בן-אחיסמר:
 למפחדו: ^א מלא אתם חכמת-לב
 לעשות כל-מלאכת חרש וחרש
 ורקם בתקלת ובארנן בתולעת
 השני ובשש וארג עשי כל-מלאכה
 וחסבי מחשבת: לו ^א ועשה בצלאל
 ואהליאב וכל איש חכס-לב אשר
 נתן יהוה חכמה ותבונה בהמה
 לדעת לעשות את-מלאכת עבדת
 הקדש לכל אשר-צוה יהוה: ^ב ויקרא
 משה אל-בצלאל ואהליאב ואל
 כל-איש חכס-לב אשר נתן יהוה
 חכמה לבבו כל אשר נשאו לבו

עברתא למעבר יתה: ^ג ונסבו
 מן גרם משה ית כל אפרשותא
 די אחיאו בני ישראל לעבדית
 פלחן קורשא למעבר יתה ואנון
 מותן לה עור נרבתא בצפר
 בצפר: ^ד ואתו כל חפיותא
 רעברין ית כל עבדית קורשא
 גבר גבר מעבדותא דאנון עברין:
^ה ואמרו למשה למימר מסגן
 עמא אוחתא מסת פלחיא
 לעברתא דפסד ^ו למעבר יתה:
^ז ופסד משה ואעברו כיווא
 במשוריתא למימר גבר ואחתיא
 לא יעברין עור עבדיתא
 לאפרשות קורשא ופסק עמא

לקט בדור

רש"י

לפי דל: (ה) מדי העבודת. ויחד מדי נורח
 העבודה: (ו) וכלא. לשון מניעה (אוקי):
 או איתו מי"ם התקבל, אלא פירושו, יחד מן,
 המתדים מוצא וזוהו שפירושו יחד מן וזוהו מן פו, ומצא
 הכתוב מדמה מלאכת ההצלה למלאכת העבודה ענינה
 שעות, אלא מדמה אותם לענין נורח העבודה, שאם
 (ברא ח' ב') ויכלה הגשם (ס' כ"ג ו') לא יכלה ממך
 אלא על הבתים, שהנחת הטע נפקה ושלמה, וענינו הוא
 מניעה. ולפי"ן חקר למ"ד (והאוקי משלימו) מצינו כמו

אור החיים

כלי אומנות:
 יוס אבל גדנת ממון הכריכה כבר הביאו ציוס
 לחשון כפסס אחת:
 ה' מרבים הטעם להבניו. קשה וכו' רע הדבר
 שיכיה בית אליהו באומות זכב
 לנעור ולתפארת, אכן לא צוה לקבל על המוצא בית
 ה' מרובץ וכפף וגו' אלא על המוצא עשוי מלאכה
 אור בדור

ג. אלא לא היו לריון לקנות שום דבר, והיה הכל מוקן להם בחליטתם, ולמה אם ק' לא הביאו אותו כפסס א'.

נתן לבבו הוא ואהליאב בן-אחיסמר:
 למפחדו: ^א מלא אתם חכמת-לב
 לעשות כל-מלאכת חרש וחרש
 ורקם בתקלת ובארנן בתולעת
 השני ובשש וארג עשי כל-מלאכה
 וחסבי מחשבת: לו ^א ועשה בצלאל
 ואהליאב וכל איש חכס-לב אשר
 נתן יהוה חכמה ותבונה בהמה
 לדעת לעשות את-מלאכת עבדת
 הקדש לכל אשר-צוה יהוה: ^ב ויקרא
 משה אל-בצלאל ואהליאב ואל
 כל-איש חכס-לב אשר נתן יהוה
 חכמה לבבו כל אשר נשאו לבו

רש"י

לקט בדור

של מרים היה, שלא חששו שאין זה חור בן כלב ממני קורח
 חוקן (ב"ב): (כד) פי' סוף ממה שהוליו בכחו מעלל
 שאר כמני לנ לקרותו שם לנדו כמו שפעה לנלול ראש
 וממנה על עושי מלאכה, עוד השווהו אליו באומרו הוא
 והליאב וכו' (ומצא "הוא" מיותר) מלא אוחס וכו' ונפשו
 נללל והליאב וכו', וזה נמיש למה לא פירש וזת רש"י כפי
 (ל"א ו') ולי הנה נחמי אמו שיכול להיות פירושו לעור לו
 ולשמשו (לברש): (כד) פי' אלא הקב"ה אין יחד ומחש
 האש

אור החיים

(ז) זכר לזכר לזכרה כי היו מורים ומלמדים כל
 הכולה:
 (ז) א. ועשה צלאל וגו' את כל מלאכת
 קשה והלא אפילו לקוחת אשר לזה כי י
 הדצה ענין לא לקח לעשות ואך יזיק לומר ועבודת
 ועשה וגו', אכן הכונה היא שהכין כלי אומנות ז"ל
 הליכין לעשות בהם כל פרטי המלאכה אשר לזה
 ומהשמע מהכתיובים מוכין כי ציוס אחד הכינו כל

אור בדור

הורח. ^ג ופירוש נמן כלו נמן לו ג' טוב שגלה להודות. ^{גא} פירוש הכין.

שמות לח פקודי תרלה

אור החיים

אבלואב וגו' מרש וגו' ואף על פי לא עמדה לו אלה למד כי לא נמחק עון העגל מתקן שליו רשומו מחממו ובלאומרם צדקתם (שמו"ר י"ג) שגס אומנות ניכר וכו' אכלמו (לעיל י"ג ל"ד) וגינס פקדו וגו'. האומנים לא הועילו, וכפי זה הכותמו כוות עוד ירימו באומרו פקודי המשכן לשון מניו על דרך הכתוב צדקת משפט בללל אחר שכבר ידענו זה אומרו (צמד"ד י"ז) ופקודת אלעזר שהוא לשון פעמים שלש צדקת ויכול אלא כל לחוק עזות נס מניו על הדבר, ובודיע הכתוב כל מניו המשכן, המשכן לומר כל למדת שאין זה אלא נס חור הוא מהם ממונים על המשכן עמנו לתקיים או עדות המשכן על פקודיו, ולדך זה אומרו אשר להצטל ח"ו, ומכס על עבודתו, ומכס על עבודתו, פוקד על פי משפט לומר שעל זה כמה העדות ומכס על מלאכתו, והתחיל בניו קיום המשכן להסיר השטח ממנו. עוד יוכל על דרך אומרו ואמר משכן העדות פירות פקודת המשכן הוא ז"ל (שם י"ט) שבמשכן היה כפרה על מעשה העדות שהיא החורה כי כל זמן שישראל עוסקים בעגל, עוד אמרו צחלו (כ"י) כי שקולה עבודה צחורה ומקיימן מצותיה יתקיים המשכן וחלת זה זרה ככל החורה נולד, וכוא אומרו אלא פקודו און משכן, והוא אומרו ז"ל (צמד"ר י"ב י"ד) פירות על דרך שמרס אונקלס (ויקרא י"ז ל"ד) צפוק (חלקם ע"ח) אכל שכן באדם וכי באדם אלא המלות אלון פקודיה, המלות שלונים צמשכן שיקן אכלו אלא באמנות אדם. אם יכינו לבס משכן העדות אשר פוקד וגו' פירות כל המלות לבחור חורה וקיום מלכותו, ולאו דוקא עדות צבחרה שלטנות משה קולם ישנם במלות הכתובה בלמות ובספר כתובה אלא אשר פוקד על המשכן. וצוה יכפר המשכן על העגל ששקל פי משה פירות חורה שבצל פה שנחסרה למשה כנגד כל החורה, ואלו שתחוקו לדמו הענין בשבחו לפה ולא לחובה, צ"ו וקיון על פקודת משה שפקד פקודי המשכן שטול חרי"ה וכן חרי"ג מלות וצ"ו הלא בדרך זה ללות משפטיו והינו של משכן. העמות"ה. ומעמה אלה תשבחת"ה. כי נקחו מניו ג' הם העובדים המשכן עבודת הלוים פירות צפקודי המשכן, ואומרו עבודת הלוים כל לשמור הם ממונים על עבודת המשכן, מניו ד' הם אלהו אף הדיכר לכל האחר כיון שתחפר עון העגל אשר וצמו ושלתם רחום הכתוב איתמר ולאכרי הרי הוא יסובב הסרת עבודה מהצבורות כמתמר ז"ל לאמרו צפירות ואלעזר רמז באומרו בן אהרן כי (צמ"ד י"ז) אם נן תחזור העטרה לישבה ועשוזו אפי יודע כי איתמר צו של אהרן הוא אלא למנו הכבורות עבודת המשכן, לזה אמר סמוך לדבר על אלעזר"ה. ואלו שלל הכוכרה החורה אהרן כל עבודת הלוים פירות עבודה זו אויה אלא ללוים. עיקר צמניו המשכן אלא בניו ואומרו בן אהרן וכאן כלל כל שצט לוי ביון הכהנים ביון הלוים כי גם הכהן וקיון אל אלעזר ולא הכוכר אהרן ללך שעדיין הכהנים יקראו לויים דכתיב (דברים כ"ו ט"ו) חסר חיקון מעשה העגל שנפס על אחרי בן מהו צ"ו והכהנים הלוים, ואומרו ביד איתמר וגו' פירות לא בניו והכ"ח כפרתו ביום ח' למילואים אשר על בן מצעיה עבודת המעלות של הכהנים ולא מצעיה לא הכוכר פקודו אלא הכוכר שמו עם בניו, מניו עבודת הלוים המעלות של בני קחה וגו' גרשון ה' הוא העושה מלאכת המשכן והוא שאמר וצללל אלא אפילו עבודה הקלה של הלוים ביד איתמר וגו' עשה וגו' ואחו אבלואב וגו' נמלאת אומר שכם הקדשים והאלדים כדבר צמקומו עומד, ומזה שבתמונים צפרט זה של המשכן הם ה' א' החורה

אור בידר

(א) ואין פירות משכן העדות עומת עון העגל ודומה, אלא עזות הוא המשכן על דבר זה אשר פוקד על פי משה. ופירות הכתוב הוא על פי הדרך, אלה המלות של המשכן, שפויים בכל מלות אשר על פי משה. (א) צ' למות ששפתיו ומרי"ג מלות שמצטנו על ידי העגל. (ב) פירות מה שאמר אלה אלקיך וגו', בשפת ומתל הפסוק. (ג) זה פירות לוח ב"ח. (ד) האין לעבוד עבודת צדקתו.

שמות לח פקודי תרלו

אונקלוס

רמשא פקון קינו בידא בידא ראיחמך בר אהרן פתנא: כב ובצלאף בר אחרי בר חור קשבא ריהודה עבר ית קף די פקוד ית משה: כן וצמה אלקיב בר אחיקמך קשבא דין נהר ואמן וציר כתבא ובארנהא ובבעע זורדי ובביצא: כן קף רתבא דאתעבר

רשי"י

המופקד עליו כמו שנאמר צדקתם בשל: ביד (רא"ש): טו) ביד איתמר מעל ד' איתמר, ולא בידו איתמר. הוא היה פקוד עליהם"ם למסור לכל בית שני הלוים היה (במ"ט): טז) פי"ן בן היה לו למנוע עשה אף כל אשר צוה ה' את משה. אשר לך אורו וגו' אש לך שפירושו עשה צללל כאשר נעטרה, או כמו שיש (אוחו משה) און כתיב כאן"ו אלא כל אשר לוח ה' הכתוב בלעט שלל עשה כאשר נעטרה או כאשר לוח אוחו את משה, אפילו דבריו"ם שלא אמר לו רבו בסכומה משה אלא עשה כאשר לוח ה' את משה, וזה מוכיח לח"ל דעמו לזה שנאמר למה צביוני. (וישפטי פסח פ"ה ב"ה) לומר שמהם לא היה אוחו מקודם כמו שמוט צ"ו ויקבל כי משה לוח לצללל לשמות חלה כלום"ם ואמר כך שקודמים המשכן חלה והם שלל מליו בן בכתוב ענה משכן אמר לו צללל משה העולם לשמות חלה בית לעשות קודם הבלים, ומה שלל משה צ"ו ויקבל המשכן ואחר כך משים כלום כתיבו אמר לו כך שמתת* מפי ואח"כ הבלים ומה הייתה אמר עמנו צללל כקב"ה אמר לו משה צלל אף היות כי וודאי כך לוח (מהרש"ל): יז) דברים לשון רבים, שמוך מהו ישם שניו ושמות. פקודי

לאש העומדים שלא נמר צנווי רק בעשיות (חזק): יח) דבר זה גרין ביאור, האין אפשר שמרע"ה עעה צדברי הקב"ה או שנת סו"ת, ואם משב שכן נעטרה האין היה לצדרי צללל ממה פנאל, ופי בפנאל מלי. מלאה אם בן גורח הכתמו יצדק, ואפשר לקרבו אל השלל טו"ה: כי צ"ו משה (ל"א צ) הוא קראמי בשם צללל ופי' ואמלא אוחו ופי' ועשו ופי' את אהל הרי הקדים המשכן לפני הבלים, וכן צ"ו משה (ל"א צ) הוא קראמי בשם צללל ופי' ואמלא אוחו ופי' ועשו ופי' את אהל מועד ואח"כ את האלון לעדות ומה הכוונה ופי' ובפרטות כשפירט מעשה בן דבר דבר צ"ו מרומה הקדים ארון שלמן מורה ואח"כ ירעמו וקדשים ופי' ואח"כ יש מקום שפירט הוא עיקר הסדר, גם יט לומר להפך, ומרע"ה נהר בכלים חמלה (ואפשר שפירטו היה משום שהבלים הם חשובים יותר ומקודשים יותר מן המשכן - ג"א), אלא כאשר דן לפניו צללל

אור החיים

הוא מושלת על קיומו אם יתקיים אם לא, כי משה ב"ה הוא כוכב העשוי וגו'. לדרך לעת גזרת ממונה על מלתו צדקה אופן יעשה ויתנהג, ג' הכתוב היה מקומה, ואם אומרו השם הלוים לעבוד לפירוק ולטעון ופי' ד' הכהנים לעבוד וטבירים ככר אם בן למה חור לומר ויהי זכב העבודות ולהתמנות על הלוים צעודה"ם, ה' וגו"ה. ואלו כי גזירת הכתוב הוא ככל מלאכת וצללל והכלואב על המלאכה ועל אלה אמר אלה הקודם וכוונת הכתוב הוא לומר שלל כוכב העשוי למלאכה"ם) לא תספר ולא נפטר ולא נגנז ממנו דבר

אור בידר

טז) פירות מאמר משב ועשירים וגו', היא גזירה על מאמר ויהי ופי' וגו', ועל מאמר כל כוכב וגו' אין גזירה. יז) פירות שחמה

תרלו שמות לח פקודי מלאכת הקדוש ויהי זקב התנופה תשע ועשרים כפר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדוש: בה וקסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבע

אונקלוס

לקם בדיר

רשי

הקדוש למפרע על זה מוכרח דנברי הקדש, וכן שמעתי פי' דנעמי מפי הקדש (אודה"ח): (יש' ד' לדינן) הם שקל אחד לו שלע אחד (שקל ושלע היינו קד) ויהי שקלים הם מנה אחד שהוא מלא דגירין, וששים מנה הם כפר אחד ששם אלף ומ"ק שקלים, ולפי"ו עולה מלא שקלים של מ' מאות אלף וי' אלפים ומק"ו ל' מאות כברים ועוד כפר אחד וי' מאות וע"ה שקלים, והכבוד אמר רק מלי פסוק זה, לזה אמר שמה של קודש כפול היה, כלומר נרין ג' שקלים למנה אחד של קודש לא כ"ה מל"א א"ב מ' מנה (שהוא ככר) של קודש יש בו ג' אלפים שקלים לא אלף ומ"ק (רא"ס): (ב' פ' ק"ב מנה של חול (רא"ס): (בא' פ"י מעות קטנות מלפון פרוטה, כלומר אלף הכסף אמר הכבוד שהיה ק' כפר והשאר אמר בפירוטו אלף ושבע מאות ומתמה ושבעים, ולא אמר ק"ף כבר ושמר מאות ומתמה ושבעים, וכן גבי נחמה אמר ע' כפר והשאר אמר בפירוטו אלפים וארבע מאות, ולא אמר ע"א כבר ותשע מאות שקל משום שפחות מנ' אלפים שקלים לא הגיעו ללל כבר של קודש, כמו שאמרנו שכבר של חול הוא אלף ומ"ק שקלים אלף של קודש ג' אלפים שקלים (רא"ס), ואין לזכור הכרח מבוא, שאפשר שכתוב לא

לקם בדיר

רשי

הקדוש למפרע על זה מוכרח דנברי הקדש, וכן שמעתי פי' דנעמי מפי הקדש (אודה"ח): (יש' ד' לדינן) הם שקל אחד לו שלע אחד (שקל ושלע היינו קד) ויהי שקלים הם מנה אחד שהוא מלא דגירין, וששים מנה הם כפר אחד ששם אלף ומ"ק שקלים, ולפי"ו עולה מלא שקלים של מ' מאות אלף וי' אלפים ומק"ו ל' מאות כברים ועוד כפר אחד וי' מאות וע"ה שקלים, והכבוד אמר רק מלי פסוק זה, לזה אמר שמה של קודש כפול היה, כלומר נרין ג' שקלים למנה אחד של קודש לא כ"ה מל"א א"ב מ' מנה (שהוא ככר) של קודש יש בו ג' אלפים שקלים לא אלף ומ"ק (רא"ס): (ב' פ' ק"ב מנה של חול (רא"ס): (בא' פ"י מעות קטנות מלפון פרוטה, כלומר אלף הכסף אמר הכבוד שהיה ק' כפר והשאר אמר בפירוטו אלף ושבע מאות ומתמה ושבעים, ולא אמר ק"ף כבר ושמר מאות ומתמה ושבעים, וכן גבי נחמה אמר ע' כפר והשאר אמר בפירוטו אלפים וארבע מאות, ולא אמר ע"א כבר ותשע מאות שקל משום שפחות מנ' אלפים שקלים לא הגיעו ללל כבר של קודש, כמו שאמרנו שכבר של חול הוא אלף ומ"ק שקלים אלף של קודש ג' אלפים שקלים (רא"ס), ואין לזכור הכרח מבוא, שאפשר שכתוב לא

אור החיים

אלף הכל נכנס בכל מלאכת הקודש"ו, וזכו הוליא צמוק"ם) לא פחות ולא יותר ובלו הודיע הכבוד האומנים העושים במלאכה מהתקדש, עוד ילכה שנעשה נס של הזבח העשוי למלאכה היה בכל להודיע נסים שנעשו בזבח המתקדש כי דבר דוע מלאכת הקודש, מאומרו כל הודיעו של המעט הוא כי צעפות האדם בלי מחשב או משאר המתכות מאמנות המלאכה כזכר, ומאומרו העשוי רשם על כל פנים יתמטע משיעור משקל הזבח שנעשה גם כן שלל המון למלאכה לא נותר ממנו דבר ממנו הכלי ולא יעמוד הכלי צמקל הראשון לז' לצטל"ה) והכל נכנס בכל מלאכת הקודש, ודקדוק הכתולקות ופעולות המלאכות ומה גם כשיחיד לומר בכל ולא אמר צמלקת הקודש נכסיו לומר צמלקת ריבוי הכתולקות ותלקים דקום פשיעה גם כן כספיק העשוי ללל"ה, וזה הוא עיקר הכס שימתטע צמלנותו קו, ועוד צבסין האדם מעשה שזולה זה אין נס במה שלל הותר כי אפשר שיעור המלאכה כמו שחומר שמי וערב לארוג צנז פחילי שיעור שודאי לא יותר ולא הוכר הכס הלא זכב לנשות מהם המלאכה מן הנמטע שדקדוק צמלנותו שלל הותר ולא הכסיר:

אור החיים

אלף הכל נכנס בכל מלאכת הקודש"ו, וזכו הוליא צמוק"ם) לא פחות ולא יותר ובלו הודיע הכבוד האומנים העושים במלאכה מהתקדש, עוד ילכה שנעשה נס של הזבח העשוי למלאכה היה בכל להודיע נסים שנעשו בזבח המתקדש כי דבר דוע מלאכת הקודש, מאומרו כל הודיעו של המעט הוא כי צעפות האדם בלי מחשב או משאר המתכות מאמנות המלאכה כזכר, ומאומרו העשוי רשם על כל פנים יתמטע משיעור משקל הזבח שנעשה גם כן שלל המון למלאכה לא נותר ממנו דבר ממנו הכלי ולא יעמוד הכלי צמקל הראשון לז' לצטל"ה) והכל נכנס בכל מלאכת הקודש, ודקדוק הכתולקות ופעולות המלאכות ומה גם כשיחיד לומר בכל ולא אמר צמלקת הקודש נכסיו לומר צמלקת ריבוי הכתולקות ותלקים דקום פשיעה גם כן כספיק העשוי ללל"ה, וזה הוא עיקר הכס שימתטע צמלנותו קו, ועוד צבסין האדם מעשה שזולה זה אין נס במה שלל הותר כי אפשר שיעור המלאכה כמו שחומר שמי וערב לארוג צנז פחילי שיעור שודאי לא יותר ולא הוכר הכס הלא זכב לנשות מהם המלאכה מן הנמטע שדקדוק צמלנותו שלל הותר ולא הכסיר:

אור בדיר

למלאכה. (יח' וכליו אמר הכבוד כל הזכ העשוי למלאכה היה בכל וגי' (יש' פירוש י' אפשר שיכין דקדוקי: (ב' פירוש ממואל דבר שאמר הכבוד מינה כל הוציא העשוי, שלמלאכה מיוחדים הם, שהיה די לומר זכב המלאכה, אלא לומר שלל הזכ המונה נעשה צו מלאכה, ומה נכונה צ' דגירי, א' מנחיה כל נעמה שלל המונה היה כאל, ולא נוסר על ידי המתקנות. צ' מנחיה העשוי נעמה שלל המנחיה נעשה צו מלאכה, ולא נשאר לנעלה, וה להרות מינה המתמידים. כ"א) ולא היה צריך לקום דבר להשלים המלאכה, וה דבר ג' שנעמה מהכבוד, ופי' בכל מלאכת הקודש, בכל משקל ומשקל של מלאכת הקודש, כלומר, אין לן משקל

אור בדיר

למלאכה. (יח' וכליו אמר הכבוד כל הזכ העשוי למלאכה היה בכל וגי' (יש' פירוש י' אפשר שיכין דקדוקי: (ב' פירוש ממואל דבר שאמר הכבוד מינה כל הוציא העשוי, שלמלאכה מיוחדים הם, שהיה די לומר זכב המלאכה, אלא לומר שלל הזכ המונה נעשה צו מלאכה, ומה נכונה צ' דגירי, א' מנחיה כל נעמה שלל המונה היה כאל, ולא נוסר על ידי המתקנות. צ' מנחיה העשוי נעמה שלל המנחיה נעשה צו מלאכה, ולא נשאר לנעלה, וה להרות מינה המתמידים. כ"א) ולא היה צריך לקום דבר להשלים המלאכה, וה דבר ג' שנעמה מהכבוד, ופי' בכל מלאכת הקודש, בכל משקל ומשקל של מלאכת הקודש, כלומר, אין לן משקל

תרלח שמות לח פקודי המאות הקדוש ויהי זקב התנופה תשע ועשרים כפר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדוש: בה וקסף פקודי העדה מאת כפר ואלף ושבע

אונקלוס

לקם בדיר

רשי

הקדוש למפרע על זה מוכרח דנברי הקדש, וכן שמעתי פי' דנעמי מפי הקדש (אודה"ח): (יש' ד' לדינן) הם שקל אחד לו שלע אחד (שקל ושלע היינו קד) ויהי שקלים הם מנה אחד שהוא מלא דגירין, וששים מנה הם כפר אחד ששם אלף ומ"ק שקלים, ולפי"ו עולה מלא שקלים של מ' מאות אלף וי' אלפים ומק"ו ל' מאות כברים ועוד כפר אחד וי' מאות וע"ה שקלים, והכבוד אמר רק מלי פסוק זה, לזה אמר שמה של קודש כפול היה, כלומר נרין ג' שקלים למנה אחד של קודש לא כ"ה מל"א א"ב מ' מנה (שהוא ככר) של קודש יש בו ג' אלפים שקלים לא אלף ומ"ק (רא"ס): (ב' פ' ק"ב מנה של חול (רא"ס): (בא' פ"י מעות קטנות מלפון פרוטה, כלומר אלף הכסף אמר הכבוד שהיה ק' כפר והשאר אמר בפירוטו אלף ושבע מאות ומתמה ושבעים, ולא אמר ק"ף כבר ושמר מאות ומתמה ושבעים, וכן גבי נחמה אמר ע' כפר והשאר אמר בפירוטו אלפים וארבע מאות, ולא אמר ע"א כבר ותשע מאות שקל משום שפחות מנ' אלפים שקלים לא הגיעו ללל כבר של קודש, כמו שאמרנו שכבר של חול הוא אלף ומ"ק שקלים אלף של קודש ג' אלפים שקלים (רא"ס), ואין לזכור הכרח מבוא, שאפשר שכתוב לא

אור החיים

אלף הכל נכנס בכל מלאכת הקודש"ו, וזכו הוליא צמוק"ם) לא פחות ולא יותר ובלו הודיע הכבוד האומנים העושים במלאכה מהתקדש, עוד ילכה שנעשה נס של הזבח העשוי למלאכה היה בכל להודיע נסים שנעשו בזבח המתקדש כי דבר דוע מלאכת הקודש, מאומרו כל הודיעו של המעט הוא כי צעפות האדם בלי מחשב או משאר המתכות מאמנות המלאכה כזכר, ומאומרו העשוי רשם על כל פנים יתמטע משיעור משקל הזבח שנעשה גם כן שלל המון למלאכה לא נותר ממנו דבר ממנו הכלי ולא יעמוד הכלי צמקל הראשון לז' לצטל"ה) והכל נכנס בכל מלאכת הקודש, ודקדוק הכתולקות ופעולות המלאכות ומה גם כשיחיד לומר בכל ולא אמר צמלקת הקודש נכסיו לומר צמלקת ריבוי הכתולקות ותלקים דקום פשיעה גם כן כספיק העשוי ללל"ה, וזה הוא עיקר הכס שימתטע צמלנותו קו, ועוד צבסין האדם מעשה שזולה זה אין נס במה שלל הותר כי אפשר שיעור המלאכה כמו שחומר שמי וערב לארוג צנז פחילי שיעור שודאי לא יותר ולא הוכר הכס הלא זכב לנשות מהם המלאכה מן הנמטע שדקדוק צמלנותו שלל הותר ולא הכסיר:

אור בדיר

למלאכה. (יח' וכליו אמר הכבוד כל הזכ העשוי למלאכה היה בכל וגי' (יש' פירוש י' אפשר שיכין דקדוקי: (ב' פירוש ממואל דבר שאמר הכבוד מינה כל הוציא העשוי, שלמלאכה מיוחדים הם, שהיה די לומר זכב המלאכה, אלא לומר שלל הזכ המונה נעשה צו מלאכה, ומה נכונה צ' דגירי, א' מנחיה כל נעמה שלל המונה היה כאל, ולא נוסר על ידי המתקנות. צ' מנחיה העשוי נעמה שלל המנחיה נעשה צו מלאכה, ולא נשאר לנעלה, וה להרות מינה המתמידים. כ"א) ולא היה צריך לקום דבר להשלים המלאכה, וה דבר ג' שנעמה מהכבוד, ופי' בכל מלאכת הקודש, בכל משקל ומשקל של מלאכת הקודש, כלומר, אין לן משקל

2
 והיינו כ"ל דקדושת שנת הוא שם שמיים קדש
 זזה גם כן ענין הדקדק (מנחת לה), וראו

ויברך וגו' ויקדש אותו (ב. ט. ט.)
 כל דבר שחל עליו קדושה
 בקדושת הקדושה "שם שמיים"

כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך (דברים פח)
 אלו מפליגין שבראש, היינו קדושת המפליגין
 קרויה 'שם שמיים' וכן צבית המקדש לאמר
 (ש. י. ט.) לשום את שמו שם, וכמה דוכמי
 (דברים י. יח ט.) איתא, מי ששכן את שמו צבית
 הוה, והיינו דקדושת צית המקדש קרויה 'שם
 שמיים' קדש.

נראה לכל דבר קדוש מיקראי הקדושה
 'שם שמיים', וכדמלינו בצובה (ט.)
 מין שבשם שחל שם שמיים על המוגיה כן חל
 שם שמיים על הסוכה כו', והיינו דקדושת
 הגוף שעל הקרבן מוגיה, וכן הקדושה הקלה
 על הסוכה קרינן ליה 'שם שמיים' ועיין
 מוספתא מרומות (פ"י הי"ט) אין מציגין מרומה
 מן הגורן לעיר כו', אצל ממקום שמים אולמה
 כו', המקוה שהוא מביא וטוטל שכרו ממקו
 ממנו חילול השם, ונראה הסוטה גם כן, שאם
 מחלל המרומה באילת מות הוא חלילה
 חילול השם, כי הקדושה אשר עליה, הוא
 כאלו היה שם שמיים עליה, (ויש לפי שו"ת באופן
 אחר, אצל זה נראה יותר).

כ"י בו שבת מבר' מלאכתו (ב. ט. ט.)
 ה"ש מלאכת הן מלאכת של בריאת העולם
 והן גם מלאכת של בניית המשכן

ממשכן (עין שם שם ט. ט.) ולא משוג מלאכה לענין
 עיין ספר תורת העבודה להרמ"א ז"ל (ח"א
 פק"ט ט.) הענין דלפינן מלאכת שבת

שבת רק מה שהיה במשכן, והטעם, דשבת
 שבת הוא זכר למעשה בראשית, למה ששבת
 השם יסגור מלאכת בריאת עולמו, ועל כן
 קרינן האדם גם כן לשבת מלאכת המלאכות
 שהיו צריכות עולם, כמו ששבת הוא יסגור
 מלאכות אלה, ואך איכפה נוכל לדע ענין

ובן שבת הוא יוס קדוש, וכמו שכתוב
ויקדש אותו, ועוד כמה קראי, על כן הקדושה
שעו הוא גם כן 'שם שמיים', וזה כוונה הש"ס
מענית (ט.) ש'שם שבת נדקדק לעניים (מחמתין
 זה ועוד לכן יוס צדק ומתממין זה מוס איתיה רש"י,
 שנאמר (מלאכי ג. ט) וזמנה לכם ירחי שמי שמש

טוב, ועיין רש"י שבעות טו: ד"ה אין בנין ביהמ"ק, ועיין רש"י השנה טו: דיליק חיוב קבלת פני הרב כרגל.
 מקרא (מלאכי ב. ה. ט.) דלא חודש ולא שבת ע"ש, ועיין חוסי' בבא מציעא ז. ד"ה אבל, דשבת ירידת הוא
 מלאכה הוא, ועיין ש"ס שבת ט. הארכתי במקום אחר. ועיין בזה גלינו הש"ס שבת שם ד"ה יוס טוב.
 קלא. ובעיקר דבר רש"י דתענית, עיין גלינו הש"ס יבמות ו: ד"ה אלא, שבת רבתי: "עיין ספר יראים
 סימן צח, דיש חיוב מורא בשבת ונלמד מקרא... ועיין המורא בשבת, שיהשבו אדם בלבבו לכבר את השבת
 ולשמור אותה ולדחות חדר על הדבר, וכבר הרד"ם כן מוכח קצת בתקנתו וזוהו (מקין כו טו) דדורש בראשית
 ירא שבת, ועיין תענית ח: יראי שמי, וברש"י שומרי שבת, ומוכח גם כן דיש ענין מורא בשבת, ומה
 שיקראים דאי שמי, יש לומר על דרך הוזהר (יחזקאל פח: ט.) מהו שבת, שמה דקדושת בריך הוא".

קבל גלינו הש"ס הלה פ"ב מ"ג.
 קדוש, וכן העיר בהעמק שאלה להצ"ב ד"ל שם אות כג, וע"ש.
 קבוח. לא מצאתי מקום כבודו של 'כתב' אגודה אלו, דשבת וארץ ישראל יש להם התייחסות והתאמת זה
 לזה, אולם כן למידין אנו מדברי רבינו רענינס אחר, והוא באוצרות יוסף מאמר דוד אות ג. ד"ה והנה הביות,
 דאחרי שהעלה דבחנית יראש' מתייחס אל המלכות, כתב: "הנה בחיות דוד בחנית המלכות (והיה דודי רגל).
 לכן יתייחס גם לדוד בחנית הראש, וזה טעם הכתוב (שמואל ב. ט. לז) ודוד בא עד הירדן, וכן אמר דוד על
 עצמו (תהלים קיח, פס. אבן מאסר הבונים היהוה ליראש' פנה, וכן יום השבת שהוא לעומת המלכות (הקרי'
 המקין ט כד) יתייחס לו בחנית הראש, וכמו שאמרו דורשי רשימות (פר עין חיים שער השבת פרק ח בחנה: שלה"ק
 פרשת כי תשא בחמה אורו, כי האותיות באל"ף בית אשר לפני אותן שבת, הם אותן ראש, הכיצד, לפני ש'
 הוא ר', ולפני ב' הוא א', ולפני ה' הוא ש', הרי אותן ראש, וכן ארץ ישראל שהיא לעומת המלכות (והיה'
 קדושים פה, ועיין אוצרות יוסף מאמר לבנה אות ו) יתייחס לה בחנית הראש, ולכן אמרו ז"ל בסוטה לה, פתח יהושע
 דקא מישתעי (שתחיל לרוב שבח ארץ ישראל בחות המגלים, אמרו ליה דין ריש קטניה עילי, ופירש רש"י מי
 שראשו קטוע שאין לו בנין לישול חלק בארץ הוא ידבר כפניו עכ"ל, והוא מוכן על פי ה"ל, כי ארץ
 ישראל היא בחנית הראש, ולכן מי שאין לו חלק בארץ נקרא ראש קטוע, ולכן גם כן אמרו ז"ל בסנהדרין
 לח: אדם הראשון גופו מכבל וראשו מארץ ישראל ואבריו וראשו ארצות, הרי חלק הראש של האדם הוא
 מארץ ישראל, וזה גם כן מפתח היות ארץ ישראל בחנית הראש" (וכפני ארץ ישראל שהיא בחנית הראש, כן כתב
 רבינו גם באוצרות יוסף רד"ש ב. בחמה, והביא גם כן מן דרכי רמב"ם ומהר"ן הנ"ל, ע"ש דברים נפלאים).

קבט, ששניהם בחנית המלכות, ראה הערה הקודמת.
 קל. גלינו הש"ס ברכות מט. ד"ה יתיב, וראה שם המשך לשונו: "ואף דבשאלות הכירי גם חיוב הכרת יוס
 יוס טוב, היינו משים ריוס טוב בכלל שבת הוא, ומחיוב הכרת שבת למד ממלא גם חיוב הכרת יוס

תפארת בראשית יוסף לח

ח"ל: טעה ולא הוכיח של שבת ויו"ט, מור
 לראש או לא, מי אמרינן כיון דברין צרכת
 המזון ילא ידי מוצמו, ואי דער מצרין הוי
 צרכה שאינה לריכה, או דילמא כיון דמיקניה
 רצון, ואסמכתא לקרא דכמי (דברים ט. ט.) ואלת
 ושעצת וצרכת את ד' אלקי"ך על הארץ
 הטובה, כמאן ללא ברין דמי כו', עכ"ל.
 ואסמכתא זו שהיא על הוכרת שבת צרכת
 המזון מקרא דעל הארץ הטובה - לא ידעמי
 לא מקורה ולא פירושה ק"י.

וע"ל כל פנים, נראה מאסמכתא זמא,
 דקרינן לשבת ארץ, וכמונן. וזה טעם למה
 שכתבנו בנחמי אגדה שלי לשבת וארץ ישראל
 יש להם המייחסות והתאמות זה לזה ק"י
 (ומכמה האמת הדברים נודעיס ציפ"ק קכ"ט), והיינו
 טעמא דסומר שעות דאמירה לעבו"ס משום

קבו. וכן העיר בהעמק שאלה להצ"ב ד"ל שם אות כג, וע"ש.
 קבוח. לא מצאתי מקום כבודו של 'כתב' אגודה אלו, דשבת וארץ ישראל יש להם התייחסות והתאמת זה
 לזה, אולם כן למידין אנו מדברי רבינו רענינס אחר, והוא באוצרות יוסף מאמר דוד אות ג. ד"ה והנה הביות,
 דאחרי שהעלה דבחנית יראש' מתייחס אל המלכות, כתב: "הנה בחיות דוד בחנית המלכות (והיה דודי רגל).
 לכן יתייחס גם לדוד בחנית הראש, וזה טעם הכתוב (שמואל ב. ט. לז) ודוד בא עד הירדן, וכן אמר דוד על
 עצמו (תהלים קיח, פס. אבן מאסר הבונים היהוה ליראש' פנה, וכן יום השבת שהוא לעומת המלכות (הקרי'
 המקין ט כד) יתייחס לו בחנית הראש, וכמו שאמרו דורשי רשימות (פר עין חיים שער השבת פרק ח בחנה: שלה"ק
 פרשת כי תשא בחמה אורו, כי האותיות באל"ף בית אשר לפני אותן שבת, הם אותן ראש, הכיצד, לפני ש'
 הוא ר', ולפני ב' הוא א', ולפני ה' הוא ש', הרי אותן ראש, וכן ארץ ישראל שהיא לעומת המלכות (והיה'
 קדושים פה, ועיין אוצרות יוסף מאמר לבנה אות ו) יתייחס לה בחנית הראש, ולכן אמרו ז"ל בסוטה לה, פתח יהושע
 דקא מישתעי (שתחיל לרוב שבח ארץ ישראל בחות המגלים, אמרו ליה דין ריש קטניה עילי, ופירש רש"י מי
 שראשו קטוע שאין לו בנין לישול חלק בארץ הוא ידבר כפניו עכ"ל, והוא מוכן על פי ה"ל, כי ארץ
 ישראל היא בחנית הראש, ולכן מי שאין לו חלק בארץ נקרא ראש קטוע, ולכן גם כן אמרו ז"ל בסנהדרין
 לח: אדם הראשון גופו מכבל וראשו מארץ ישראל ואבריו וראשו ארצות, הרי חלק הראש של האדם הוא
 מארץ ישראל, וזה גם כן מפתח היות ארץ ישראל בחנית הראש" (וכפני ארץ ישראל שהיא בחנית הראש, כן כתב
 רבינו גם באוצרות יוסף רד"ש ב. בחמה, והביא גם כן מן דרכי רמב"ם ומהר"ן הנ"ל, ע"ש דברים נפלאים).

קבט, ששניהם בחנית המלכות, ראה הערה הקודמת.
 קל. גלינו הש"ס ברכות מט. ד"ה יתיב, וראה שם המשך לשונו: "ואף דבשאלות הכירי גם חיוב הכרת יוס
 יוס טוב, היינו משים ריוס טוב בכלל שבת הוא, ומחיוב הכרת שבת למד ממלא גם חיוב הכרת יוס

העולם מוקף מדידות של ים אוקיינוס

וברח צפון הוא נקרא - ולכן לא נחשב למחיצה

צפון מנחם (נח), אלה תולדות השמים

והארץ נברא, אל מקרי נברא, וכמה

אלה בה"ש בראש, היו אומר העולם היה בה"ש,

והעולם בה"ש צו"ר, ומפני מה נברא העולם

הוא בה"ש, מפני שדומה לאבדקרה (שפסוק

מחמתו רש"י), שלל הרולה לאלה (ממנו למדת רעה,

עם) ואלה, ועיין חוסי' ראש השנה (פר' ד"ה

אבדקרה) דקמס אבדקרה אין צו כי אם ג'

מחילות ורביעית פרורה צמולה, דמשמע

צפרק לא יספור (גם מורה כ"ה), דקאמר עולם

דומה לאבדקרה ורוח נפומית אינה מסוננת

(במחלה, כש"י).

יש להמליץ כוונה, לכל העולם מוקף

מים אוקיינוס וחשוב מחילה, עיין עירובין

(נכ"ה), אך נודע מה שכתבו הפוסקים ליל עינין

עירוב, דאם נקדשו הנהרות צמי הגשמים

בעלה המחילה ואסור לנטול על כל פנים

צאונן צמות, והנה רוח נפון של אוקיינוס

הוא ים נקדש ממיד, וכך שמו נלע"ז מאל

גלאילאק, והרי שם לפי זה בעלה המחילה

על הכתוב אלה תולדות השמים והארץ

נברא, נברא, ששבע אברהם נבראו

שמים וארץ, ועיין צד"י צ"ה (מ' ד"ה דברי

הפנים) כהנ', וכיון ללברו מלאוהו שם, הוי

ליה איש בעלים עכ"ל ק"ל, ועל כן הכי נמי

שמים וארץ נבראו אברהם נבראו, הוי ליה

איש בעלים.

אברהם הוא בעל העולם

שכיון להשפית היותו כל העולם

ועוד יש לפרש על דרך זה, דכיון דנבראו

רק נבראו דקמו של אברהם, ואם כן אילו לא

היה אברהם מטעם משעו היו חוזרים להעדר,

וכיון שהצמחה מפשית, נמלא שהיה צד

אברהם להעדי שמים וארץ, ועל כן לפי כך

דכיון (נכ"ה), שמי גומז וז על גב וז ורק

צמחיים, ר' יהודה אומר של מספון, וקייב

טעמיה אם ילנה החמון למלוח אל גמנו

עפר אין כלן ירק, וכש"י (ספ"ד' מהקמ"ט) צ"ל

ח"ל: והואיל וציון למחול וגורם לירק הוא

זוכה בה עכ"ל ק"ל, ועל כן גם אברהם שהיה

צדו להשפית היות שמים וארץ, לכן גם כן

זכה בהם והיו שלו, והקנה אותם כצדק

להקני' ודו"ק ק"ל.

קלו. ספרא וז מבורא גם במגילה כו. דאמר רב אשי, אף על גב דמלמא

אתו לה, כיון דארעא דר"י קאמי, אי צינא מובניא לה, עיין שם דכיון רעשוהו בשביל רב אשי, הוי

ליה איזו בעלים.

קלו. עיין גליני השי"ס גיטין נד: ד"ה שורת, שהביא רבינו גם כן מתוך דגוסין: יסוד לסברא, דכשבידו

למחות היות עצמותו על ידי שימלא גינתו עפר, הוי ליה בעלים של עצמותו, והביא שם כמה סמוכין

לסברא זאת, ע"ש.

קלת. גליני השי"ס טוטה ד: ד"ה אפילו, ובכאורו הכי, כתב רבינו גם במבחר שמונים אות נב ד"ה תצ"ן,

הובא בפרשת לך עמוד קפט.

קלת. כן הוא שיטת המנן אברהם אי"ח סימן שט סק"א, וכן רעת הטורי והי שם סק"ה.

קפי. ונקרא כהני - אוקיינוס הקרח הצפוני, (מא"ו - ים גלאילא - ק"ח).

המלאכות שהיו נבראת העולם לשנסנות

מהם, ועל כדקן ידעין זה ממשכן, דכיון

המשכן עניו גם כן נבראת העולם, דהוא

עולם קטן, כמנאר בראשונים ז"ל ק"ל:

דמקדש היה עולם קטן, וכל מה שהיה

בעולם היה גם נמקדש נקומ"ל"י. ועל כן

אומם המלאכות שהיו נבנין המשכן כן היו גם

כן נבראת העולם נכרת, ומאותם המלאכות

איפוא הוא שצנא הוא יסבך נבראת עולמו,

ועל כן נרין האדם לשנות גם כן מאלו

המלאכות דייקא, כמו שצנא הוא יסבך מהם

נבראת העולם, עד כלן מוכן לצרי הסורת

העולה שם כזה. והוא טעם מופלא להא

קלג. מקור הדבר, הוא בזה"ק חרומה קמט: "דעובדא דמשכנא כנוורא דעובדא רשמים וארץ, וראה עוד

שם פקדיו רכ: "...אומונתא דמשכנא דאיהו אומנתא כנוורא דעלמא, והא אוקיינא כתיב הכא (שמות לה, כג)

אלה פקדיו המשכן, וכתיב החם (לולן פסוק ו) אלה תולדות השמים והארץ, ועיין במדרש תנחומא פרשת

פקדיו פסוק ב, על הפסוק: "שמות שם - אלה פקדיו המשכן: "זה שאמר הכותב (מלמד טו, ט) ד' אבותי

מעון ביתך כו', א"י יעקב כו', ומקום משכן כבודך כשביל ששקל כנגד בריאת עולם כצד... עיין

שם באורך דחשוב המדרש ח' דברים שהיו בבריאת העולם ונגודו כמשכן. ועיין רבינו בחיי בזה"ק פרשת

פקדיו שהביא מדרש תנחומא הנזכר, וכתב על זה: "ידל מה שהזכירו חכמים במדרש היה דיברו דרך כלל,

אבל הפרטים רבים נמשכים ויוצאים מן הכלל, וראה לי כי מחוך הכלל הזה שלמדנו נכלל לחודש ולהוציא

קצת מן הפרטים, האריך שם להוסיף על דברי המדרש עוד י"ב דברים, שמצאנו במשכן דומה לבריאת

העולם, ועיין עוד רבינו בחיי ריש פרשת תצוה, ועיין רמב"ן פרשת תשא לא, ב: מדרש תלפיות לבעל שבת

מוסר ז"ל ענף כלי המקדש ד"ה שמונה ד"ה עתה.

קלד. המשך לשונו: "ועיין מגילה י: אותו היום (של הקמת המשכן, ים שמיני למילואים) היתה שמוחה לפני הקב"ה

כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא (ויקרא טו, א) ויהי ביום השמיני, וכתיב החם (לפיל א, ה) ויהי ערב

ויהי בקר כו', עכ"ל הגמרא. הרי דבנין המשכן דאקרי מקדש (פירוש ב) נדמה לבריאת שמים וארץ, ועל

כן גם כן בצלאל שהיה בנוה המשכן, היה נצרך לידע אחרות שנבראו בהן שמים וארץ, כמבואר

בש"ס ברכות נה. וידע היה בצלאל לצרף כו' ע"ש. וכן מצינו עוד היות המקדש דומה לעולם, כמבואר

בש"ס סוכה מט. כדם היה לידעיו כו' (ישעי' ה, א), זה היה המקדש כו', הרי דבית המקדש נמשל לכתוב, וכן

העולם מצונו דנומשל לכתוב, כמבואר בירושלמי ברכות פ"ג ה"א, א"י אברה כתיב (בראש כב, ט) פן תקדש

המלאה הוציא אשך חורע והבואת הכרם, העולם ומלאו עשוי ככרם, ומזה פירוש ברכות, ועיין גם כן בבלי

חולין צו. על הכתוב - להלן מ, י - ובגפן שלשה שריגים, נפן זה העולם כו', (ומה שהפיר רבינו גמרא דמגילה

י, ככו קימו המה"ל ז"ל בה בחדושי אגודה שבת כא: ד"ה ובפסקא, ע"ש).

קלה. אצורת יוסף בדרשה לשבה שובה שנת עת"ר עמד בו ד"ה הנגה. גליני השי"ס שבת מט: ד"ה כנגד.

רשם הביא דברים אלו בשם: "הדבר חיים להורה"ק מורה"ק מצאנו ד"ה"ל (תוכה עמוד קער ד"ה ר"ה וגם שבי"ק) ע"ש.

ובדברי חיים שם כתב כן מתנפשי ולא בשם הוי"א ז"ל.

רסר תהלים נא
כָּרֵא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נְכוֹן חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי: יִגְאֵל הַמַּלְאָךְ יְהִי מִן
יֶגְאֵל־תְּשַׁלְּחֵנִי מַלְאָכָךְ וְרוּחַ קְדְשְׁךָ אֶל־
תַּפְּחָא מַמְנִי: יִהְיֶה־שִׁיבָה לִי יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֶךָ
וְרוּחַ נְדִיבָה תַּסְמְכֵנִי: מִן אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
יִדְרֹכְךָ וְתִפְאֵאִים אֶלְיָךְ יֵשׁוּבוּ: מִן הַצֵּלִילִי
מִדְמַיִם | אֱלֹהִים אֱלֹהֵי הַשְׁמוֹעֵתִי תִרְנֶן
יְחַוְּבוּן: מִן פְּצֵי יְהִי קוֹלִי

תהלים נא רסר
לְשׁוֹל יִי אֱלֹהֵי פִדְיָךְ לְשׁוֹנֵי צְדָקָתְךָ: יִי אֱדַוְיָ שִׁפְתֵי הַתַּהַח וְאִפִּי
אֲבַדְעָ לְאִשְׁנֵי צְדָקָתְךָ: יִגְוִיד תַּהַלְלָתְךָ: יִי כִּי | לֹא־תִחַפֵּץ זִבְחַ
סִפְתוֹתֵי פְתַח
בְּאִזְנוֹתָא וּפְמִי יִתְנֶי וְאִתְנַה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה: יִישׁוּבְחֵי אֱלֹהִים
אֲשַׁבְחֵנִי: יִי אֱדַוְיָ לֹא
תְּצַדֵּי נִקְבַת קוֹדְשָׁא
וְאִתְנֵן עֲלֵהָ לֹא תִקְרַע: תַּבְּוֹה: דְּכִי־תִשְׁכָּח בְּרִצּוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה
שׁ נִקְבַת קוֹדְשָׁא רְאֵלְהָא
נִפְשָׂא מִתְבָּרָא לְבַּתְּבִיד וְשָׁפֵר אֱלֹהֵא לֹא תִבְסֹד: כֹּאֲטִיב בְּרִצּוֹנְךָ יְהִי צִיּוֹן תִּשְׁכַּל שׁוּרֵי

יִי אֱלֹהִים. שלם אכסל עול: (יג) ורוח קדוש אל יקליטני: (טו) אלפירה פושעים דרכיך. וממי תקח פוני. שלם יחא כוח קולט מנוסן ממני. ילמדו וישועו, אם ילכו שסמל ל: (טו) הצילני (מ"א ע"ט): (ד) השיבה לי ששון ישעך. כוח מדרסים. שלם אמוח מצד על ענוטה על מורס קולט שסמלן מעלי: נדיבה. לטון נדעמ

יִי אֱדַוְיָ. רש"י
(ז) אֲדַוְיָ שִׁפְתֵי הַתַּהַח. ממול לי ויהי לי פמון פה להגיד סמלן: (ז) כי לא תחפוז זבח. שלמן וממ עמלת על על המיד: ואתנה. שלם חפסן אמנו ל: (כ) דישיבה. נגמט מים מקדן נמוכה מימי שלמה מי:

מצודת דוד

מצודת ציון

ורוח נכוון. רוח ישר. וכפל הדבר במלות שונות:
 (יג) אל תשיבני. למאס בי ולעובי אל המקריים:
 ורוח קדושך. רוח הקודש אשר כי מאז: (ד) השיבה. שלח לי ששון ישועה כמאז: תספכני. סמוך אותי כרצון אהבת המתן כמשפט לאוהבי ה: (ט) אלפירה. או אוכל ללמד את דרכיך את הפושעים ולהחזיקם. ולומר להם ראו מה עלחה כי על ידי החשונה: אפיך ישובו. על ידי דברי אלה ידעתי כי ישובו: (טז) מרסים. שלא יושפך דמי בגמול עון הזה, ואז חרן לשוני הצדקה שעשית עמדי:

מצודת ציון

יח ואתנה. מלשון נתתן ומתן:
 (ז) תפחה. כמה שתחול לי תפחה פי להגיד תהלתך לרבים, ולהעיר לבם על החשונה: (ח) כי לא תחפוז זבח. חזר גם להתפלל על בני הגולה בבבל ואשור, ואמר ראה לבוכם הנשברים והישיבה כבורחן ובקשת להקריב עליה או חטאת בעבור עון החשונה היא לב נשבר ונכה: (כ) דישיבה. אמר

אבן עזרא

רד"ק

השם שיעורוהו על יצור שלא יחטא פעם אחת חטא קטנה עם רוח נדיבה, והטעם שתסמכני רוח נדיבה כוונה, והו צב פהור: ורוח נכוון. הטעם כפול: (יג) אל. להתנדב עד אלמדה: (טו) פושעים. כנגד כי פשעי פחד שפול ממעלת אנשי רוח הקודש, ומצאנו אני אודע, וחטאים כנגד וחסאמי: (טז) הצילני. כעבור באחרית ימיו שאמר (שי"ב כג) רוח ה' דבר בי: הריגת אוריה, וטעם תרנן לשוני צדקתך כי איעני (יד) השיבה. כעבור היווח קודם שיחטא שמח כי רצח וחייב מיתה, כי הוא לא צוה להרוג אותו, רק לא חטא מימיו, על כן טעם השיבה. והיינו תספכני מחשבתי רעה יהיה לשומו במקום הסכנה:

מצודת דוד

מדרישי דוד

בה. וסמוך לכי ורוחי שיהיה טהור שלא ימשול כי שמתנדבת דברי שיר לשבח לאל יחברך, והיא בעלה יצר הרע עור, והו הבריאה והחידוש: (יג) אל. רצון טוב. והיינו תספכני טעמה אל הרוח, או טעמה תשליכני. כאדם השואי והמתועב, אלא פנה עלי כנגד האל יחברך וטעמה וברוח נדיבה: (טו) אלפירה בעין הרחמים והאהבה. או פירושו על רוח הקודש פושעים. כשתסלח לי אלמדה פושעים וחטאים דרכי, והפסק כפול, כי רוח הקודש יהיה בו ובאותה הרח שאחה נושא עון ופסק ישובו אליך, ואהה תקבלם: היה אומר המזמוריס, וצחה כשחטא נסתלק ממנו (טו) הצילני. מרמי אוריה שלא תעשנו עליהם: ואתה והו שאמר: (יד) השיבה. רוח הקודש היא ששון ולמחול. ואקרא לך אלהי חסונתי. שתחשיני מה הנשמה וישעה. ורוח נדיבה. היא רוח הקודש הדין: תרנן לשוני צדקתך. שתעשה לי כשתחולל לי.

מדרישי דוד

מדרישי דוד

יד קרא טמא, שלמה קראו טמא, ישעיהו קראו מנחל. (טז) הצילני מדרסים וגו'. מרמו של שאל של כשכיל יחזקאל קראו אבן, יואל קראו צפוני. דוד קראו טמא שאמר: לב טהור ברא לי אלוהים, מכלל דאיכא טמא. נטן שהיה דוד משלה קוסדריות (פי' שלישים) לירע אם מחזיר את דבריו ואלו היה מחזיר לא היה הורגו. מרמן

מדרישי דוד

מדרישי דוד

שע ישראל, רבי יהודה אומר: מפני מה לא פירשנו כחובים כמה נפלו בהר הגלבוני, על שנאמר: אל תגידו בגות ומרמן של אוריה החיזי ויראב בן צרויה. (מרש שטאל כו)
 (ז) ה' שפתי תפתח וגו'. כיון דתקינו רבנן לומר השכחנו כנאוה אורכחא רמיא, דאי לא תימא הכי שרית היכי מצו למסכך גאולה לתפילה הוא אומר ה' יחונן: כותילה אמר ה' שפתי תפתח ולכסוף הוא אומר יהו לרצון אמרי פי, אלא הנה כיון דתקינו רבנן לומר ה' שפתי תפתח כותפיה אורכחא רמיא, הכי נמי כיון דתקינו רבנן לומר השכחנו כנאוה אורכחא רמיא דמיא ונמצא סוכן גאולה לתפילה. (ברכות ד.)
 (ט) זכחי אלהים וגו'. כא וראה כמה גדולים נמכי הרוח ונכרה אלהים לא תבה. אמר רבי אלכסנדר: הדין זה אם לפני הקב"ה, שכשעה שבת המקדש קים אדם מקריב

דברים כ שפטים אונקלוס

וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּרִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִתְחַלְּלֵנוּ: וְמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אָרָשׁ אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֵךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּרִי יְמֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ: וְיִסְפֹּן מִיּוֹסֶפֶן סִרְבָּא קְמַלְעָא עִם עֲמָא קְבָרָא וְגַבְרָא וְגַבְרָא דְרִחָה וְתַבְרִי

לקט בהיר

מורכ לחור על בית זכר ואשה לכסות על החורים נקום נקמת ה' נקמה נקום ופסי' אין שום מילוק למשה שבזיל עבירות שדיס שלא יצונו שסכ בטלי עבירה והכרואכו חחר אומר שמה צבה בית או בעט כרס או ארש אשכ (סופה מ"ח): (ט) שרדי צבאות. שמעמידן זקפין ומלניסה ומאחריסה וכשלים של צחלתי' בדיסה וכל מי שגולה לחור הרשות צדו לקפה את שורין, זקפין' צי אדם עומדים בקליה התערכה לוקף את הכפלים ולחוקס בדצרים (וואמר) שוצו אל המחמה ולא תורכו שמחלת נעלכ' ניסכ (פסי' - סופה ט: (י) כי תקרב אל עיר. במלחמה הרשות כחוצ מדצ' כמו שמפורש בענין (פסי' ט"ז) כן מרגמינן בקוסין, הואו לני משמים כמו סכין גדול וכדו לצבור בו אונים ועלמות: (כט) כן קליו מול' את שרי נלמות הללו, ומפרש רבניו למה נקרא שמש זקפין מנין שזקפין את הנופלים: (ל) כשן נמן ו' הוא מחלת הגרמת הנפילה (רש"י): (לא) מלחמת רשות הוא מין מ' עמים נגון מלחמות דוד, ופי' מה שאמר הכתוב בסוף הענין שאם לא משלים עמן שלא הששו והפן וגו' מכן לך זה אינו מדצ' מ' אומות שבאופן זה חביב ביה לא חמיה על בשמה, אבל מה שאמר הכתוב וקראת אליה לגלות עיין גם כהו, הגם שאינו מוב לקרא אבל רשאי הוא, ואם מקבלים עליהם שיעבדו ומס' וגו' מ' ע' ע"ד (ו')

מעלמו ואפילו אינו יודע שיש צדו עבירות הפחד הכתוב (ח"צ ס"ב) כי האדון ב"ה שולח בשמה הכתובם בלצבו במלחמה קודיעכו כי יש צדו עבירות, ורבותיו ז"ל (בהכות מיומנות כל תפלה וצמחצמותה ימלע האדם מהמתחילו, וזהו ה' ע"ז שסס הירושלמי) שיערו העון שזכרם בלצו לשמה ואמר כי תקרב אל עיר זה הוא גוף האדם הפחד מלכו שאפילו אין צדו אלא שזכר צין וישתבח לוולר, והטעם' כי הכתוב למחמה לירך כפסקוק עיר קטנה ח"ל עיר קטנה דא גופא דבר נש לעשות לו גם להגלל מחרב אויב וכל שצדו מצומחנת כרשעו, ורקק לומר עליה פירש בשביל הכיר' כי ב"ה תקרב וגו'. אולי שפירשה זו תרומח על פי למטה מילר ברע, על דרך אומרו (קבלת ט') ובה מה שאמר הרצי שמעון צין יוחאי בספר אליה וגו' ומלע וגו' בעיר צמחמו (מדרס ל"ב).

אור החיים

אור בהיר

קראת אליה לגלות עירי ופאלי אתה להלמם בשבילה.

דברים כ שפטים אונקלוס

וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּרִימֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִתְחַלְּלֵנוּ: וְמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אָרָשׁ אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֵךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּרִי יְמֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ: וְיִסְפֹּן מִיּוֹסֶפֶן סִרְבָּא קְמַלְעָא עִם עֲמָא קְבָרָא וְגַבְרָא וְגַבְרָא דְרִחָה וְתַבְרִי

לקט בהיר

כב) ופי' ולא מללו לא עשאו מולין (רמב"ן): (כג) פי' אינו נמן רשות לחור אלא מנהו ואומר ילך יאשו, וא"כ אין הטעם מקפיק לזוי, שאם יסם אשכס אכירי לג וצוטוס כישועת ה' במחירת נפשו, לוח אמר שאין זה טעם על הזוי אלא טעם על השמיעה שמלמר שילא מפי כהן מופרש שיצוט ממויב הוא לשמיע ולשוב שדבר זה נעלמו טעם גדול הוא ונדלו שלא להגלל כסמת המלחמה, ואז יהיה לו גם עגמת נפש זה שאיש אחר יתנגנו, ועטם הזוי כמו שהציב רבניו לקמן כדי לכסות על פעלי העבירות ובעלי הפחד, וזה אמרו הכהן בלשון זה דמשממעי למרי לפנינו שגולה שהוא טעם הזוי ויהיה לכסות וצאמת הוא ג"כ אזהרה, ונקלת דפוסים (וכן דפוסם ה"ה) הוצא מלמך זה סוף פסוק מ', ואמרו המפרשים הטעם שזאם לא עיין לך ל' יופי שפירש ירח מעבירות, אבל לא נראה כן, שבספרי הוצא מלמך זה ג' פעמים אלא בית מדש ואלל כרס ואלל אשכ כל על מקומו, ואין צורך, שצריך לכסות אפילו ל' עקיצה כי עיין בזה גם בני שהוא בעל פחדן, ויפירע לפי מה שאמרנו שטעם החזרה בשביל שלא ילמס כדלוי (בד"א), ועיין לקמן אות כ"ו: (כד) פי' הלא גם עד עמה דצרו השוערים ואמרו ג' פעמים מי האיש ומי האיש ולא אמר הכתוב ויפסו שאין צורך בו ומה שממה כלן כפעם הרביעי לומר ויפסו, ויפין שמוסיפין מעלמן לא כמו שדברו עד עמה כסס הכהנים ופירש"י בסופה ויפסו משמע שדבר זה הם מוסיפין משלמם שהדבר זה לגזו הם מוסיפין על כל כהן מדעד שהמא גני טעם וגני אירם אשה לא חביב ויפסו והכל חביב ויפסו ג"מ עד היה דצרי הן וחס ו' הם מוסיפין עכ"ל, פי' ממינת ויפסו נאמע כ' דגנים, נאמע שמכאן ואילן הם דצרי עלמן, גם נאמע שער עמה לא היה דצרי הגם דמתיב דצרו השוערים ולא מוכר כהן, ועיין במשכיל לזוד שומן טעם ג', מיני דברות הללו: (כה) פירש"י כשמקשרים לעמוד לפופים שלא יפרידום אויבים עכ"ל: (כו) אין זה אומר שר' יופי הגלילי יפרש בוונת הכתוב כן שפי' ירח דוקא אם ירח מן העבירות ושהוא נעלמו יודע שפוטא ויודע מה טעם, שבכסות אין רמו ורמוח משון ושעו ותעלה, ועוד שא"כ ישעה שגובה ולא יפסוד עוה, ועוד יש להקשות, אבל הענין הוא, שהוא נעלמו אינו יודע שיש צדו עבירות אלא הפחד הנכנס בלבו גיד שיש צדו (אוה"ח), ויכיר ביאור, שאם היה לנו שום בירלמם שמים וצאמת האמת לא היה מפחד אלא היה כן מריחום ובשמה לעשות לקון קונו

אור החיים

אור בהיר

קראת אליה לגלות עבירות מאן דבר שמייה.

קראת אליה לגלות עבירות מאן דבר שמייה.

והיה בשחין מצרבים כחוב ובעפלים קר
 ובחרים יביש די לא תבול
 קאמסא: כח ימחוק י
 תוכל להרפא: כח יפכה יהיה בשחין לא
 ובעזרון ובהמתון לבב: כח והיות
 כמשמש בצרבים פאשר ימשיש העזר
 באפלה ולא תצליח אתהדרכך
 והיות אף עשוק וגזול פלדמיים
 ואין מושיעי: אף אשה תאמש ואיש
 אחר כחוב ישגלגלה קר ישכבנה בית
 תבנה ולא תשב בו פרם הפע ולא

לקט בודר

כד וזה אמר שמן מלרים ולא שמן סוס, והוא מכה שמן
 שהיה הקב"ה על מלרים, וימקום אמר נקרא חוים מלרים,
 ועמו וקשיו הוא שהוא יבש ואין לו רפואה כל ימיו כמו
 שגמר אמר הכחוב אשר לא מולד להרפא, וזה הוא הנמה
 בין מומי הכחוב שאינו מום עובד, ואומר שמן מלרים זה
 כלל ואמרו הפרטים ונגוד ונחום, גר, כי אם הנמה זה
 ילמס, אבל מרס אינו שמו העלם אלא אם מואר לפי שהוא
 יבש וקשה כחוב, וזה רמזי אומר שמן מלרים בין בחור וכן
 נפנים, לה בהכרח שגרב הנכחב אלו הוא יבש רק מנפנים וגם בחורן ועיין כל זאת צפ' אומר: כח מלסן ממהה
 שגמון עורין ומחוק עיניים אחד שלל תראה ולא צפון מה שלפניו: כח לון ר"ל שמיצט עשוק הוא מלסן עסק ועדוה,
 שא"כ מה נענה על מיצט גזול שלפלה, אלא אם שמוח הנדרסים עשוק וגזול היינו קר, אך אין מידוים שהיו גזולים ממך
 ממויך ונכרך שזה לא כפסוק השמון ולהלן עד פסוק ל"ד, אלא מידוים שמהיה מלא מעטנות שנגידן צדן מוריות ערעורים
 וסכסוכים ולא יהיה לך דבר שמוכל לומר זה שלי: כח שגל ותגש היינו קר, אשה גלי מופנה מופנה ומיוחדת לכדיה, כמו
 (נחמי ב' ו') והשגל יושבם אלול, והקרי ישכנה והוא העיקר, וזו אשה לשון מילום כל כי שלל העולם דרס נשכיה ואינו
 אומר שהוא דרך זנות משא"כ ישגלה, והש"ס כחב מטכך להסך ישגלה היא האות וישכנה גלמי יפה, והקשה עליו
 נמשל לרוד שלל ראה גמרה ערובה דמנהלה מ"ר כל המקראות הכחובין נבחרה לגמלי קורין אומן נכחב כיון ישגלה
 ישכנה ע"ל גמ', ואני אומר שגם רש"י כחב דברים גדרים שאמרו כי היה רב לא יוכל למעוה צו, והכחוב כיהו נכחב
 ישכנה, הכי ישכנה היה השבח, ומה שכתב רש"י, והכחובי: כינה לשבח אי"כ מראה לאורה שהכחוב הוא הכחוב ולא
 הקרי, לא קשיו, כי מי הוא הכחוב, החורה, והוא עומד לקרואו ישכנה, וכמו שאמרנו שקרי העיקר (ד"ר): כחב ככר
 מפורש ואח כמה פעמים (עיין צפ' וירא י"ח כ"צ ואתרס ערוע עומד) אך מוסר מילת וומר הענין אשנה ואלו שיש
 טועים בזה שפירושו שסופרים כיון עורח הסופר מתוך (מ"ש) מצט ישגלה וכחב מוקימו ישכנה (או להסך), ואלו לא
 רק שלל ידעו ולא ידעו אלא גם פירוש הגמרה לא השגו, שפירושו מצט סופרים מומים הוא זה, כי סופר מוממה קצתו
 מלא מליות ליפות הכחב, כיון אינו כחב אומרי עומד דרך אלא לאומי סגי נהר דרך, ומי לנו סופר מוממה כחוב

המורה צ"ה וצ"ה רדי גיאור כזה:

לא תורך יהי נכס לעניו ולא
 תבול מנה חמך יהי אנס
 סקדך ולא יחוב לך ענד
 מסרין רבעי רבך ולית לך
 פריק: כח בנד ובתורך מסרין
 לעמא אחרו וענדן חון וספון
 בנללחון כל יומא ולית חילא
 בידך: כח אבא דאנדק וכך
 לאנדק יבול עמא די לא ידעת
 ויהי ברם עשוק ורעע כל
 יומא: כח ויהי משתמה מחון
 ענדך די חחוי: כח ימחך י
 כשותא כישא על רבבא ועל
 שקא די לא תבול קאמסא
 מפרסח רנדק ועד מוקד: כח ינלי
 יתך ונת מלךך די תקם ענדך
 לעם די לא ידעת את ואבהתיך
 ותפחח תמן לעמא פלחי
 טענתא אעא ואבנא: כח ויהי
 לעזו קמחך ולשויע בכב עממא
 די ידברך יי חסון: כח בר זרע
 סני תפח קמקא ועער הכנעש
 אורי יתפנה טובא: כח פרמון
 תצוב ותפחח ותמרא לא תשתי

רש"י

תחללנו, כשהי הרצונות: לאכול מפריו*:
 (לכ) וכלות אליהם, מנפות אליהם שיצרו
 ואינם שבים, כל חוחלת שאינה צאה קרויה כליון
 עינים: (לו) לשמה, לשון אשטודיסיין כל הרוחה
 איתך יוסי: ענה: לשמש, כשהיא מכה רעה על
 ארס יאמר זו דומה למכה פלגית: ולשינייה, לשון יי
 ושתנים, ידברו כן, וכן תרומו ולשויע לשון סיפור
 ושתפתי: (לח) יחללנו, יכלנו (ויכ"ט), ועל סם קר נקרא חסילית שמכלה את הכל (ויכ"ט פס"ג ב' ט):

לקט בודר

כח אלון צו ארבעה שנים מיו נקרא נעט רעע שפרין
 אומס ומעלס הדמים לירועלס לאכול אומס נקדשת מעט
 עני: (ל) מוזה נכח ומשומס, ולא שמהה מהיה שמהה
 אלא מהיה לשמה ככל העולם כאלו אמר בעיני כל העולם
 (דא"ס): (לא) ר"ל המדום על (מה) קיים (י"ח) ואספר
 מעטי יי ושתפתי ענדתי אלהא: (לב) פי' יי מן ארבע
 שני ומשמת: פ"ו

כדכתיב [להלן כ"ח נ"ב] חומהיך הגבוהות והבצורות אשר אתה בועה בהן, וכן הולך וזירות ציורת להשמר מכל אלה. ע"כ משה הזכיר כי יכרית ה' חלקיך את הגוים וגו' וירשתם, היינו אכזריות, וישבת צעריהם היינו גיאות ורוממות, וצנתיהם היינו תארה צתים מלאים, שלש ערים פירושו שונאים (כמו ויהי ערך, שמואל א', כ"ח ע"ז) תבדיל לך, הג' שונאים הללו היינו קנאה וכבוד ותארה, תבדיל לך צחוק חרף גופך חרפות שלך, וקורבו חרף ע"ש חרץ הנ"ל, שיבדילם עד שיכריעם ב***) כנ"ל, ומסיים ויהי לנום שמה כל רעה אחרות רח"ץ הנ"ל, ומפרש והולך זה דבר הרעה אשר יום שמה וחי, אשר יכה את רעהו, ויזכות רעהו שהוא צבלי דעת.

ואם ירחיב ה' חלקיך את גבולך. ופירש"י דהיינו קניי וקניזי וקדמוני לעתיד לבוא. ויל"ד ה' רש"י מציד צפ' משפטים [כ"ח י"ג] והוא מהמדרש [מכות י' ע"ב] דמיתת שוגג היינו ע"י שאחד הרג מזיד ולא הוצא לצי"ד הקצ"ח מסבב שיצאו יחד בפונדק אחד ונהרג זה שהרג צמזיד על ידי אחד בשוגג, וא"כ לעתיד שיתצטר הולכה"ר לא שייך זה. ואולי י"ל דהגרים הנתוספים על ישראל לא יצאו למדרגה ההיא אלא די שיהיו צנחית מדרגת ישראל כמו עתה, וא"כ משכחת לה כזה בגרים.

ולא ישפך דם נקי בקרב חרף אשר ה' חלקיך נותן לך נחלה והי' עליך דמים. יש לחקור איך יהי זה לכשירחיב ה' גבולו לתת לנו כל הארץ היינו קניי קניזי וקדמוני שהוא לע"ל צ"ח, איך יארע שפכת דם נקי עד שנתערך להוסיף ערי מקלט. והנה איתה צתחילת הפרשה וירשתם וישבת צעריהם וצנתיהם, מה לורך לאורך הזה צעריהם וצנתיהם. ראיחי למורי בהפלאה שכתב צפרשת עגלה ערופה [ד"ה ונגשו], שכן הנמנע שיספך דם נקי באויר חרף הקדושה לולא חטא עיוות הדין [כאצות פ"ה מ"ח], ע"כ ילאו שופטין ויחטטקו בעגלה ערופה. ונלע"ד דצתחילת ישיבת ישראל צרחן עדיין הי' אויר חרף ודירת הבהים מעומאה מתועבת הגוים עד זמן רב שנתקדש ע"י ישראל, ע"כ התחיל פי' (עגלה ערופה) [רולף] וישבת צעריהם וצנתיהם, ועי"ז שהי' הערים והצתים שלהם ע"כ יארע מעשה הרניחה, ואומר אח"כ לעתיד לבוא אם ירחיב גבולך

כג** ר"ל שיצטרך להשתמש בהם.

כד) וכ"כ בשו"ת אה"ע ח"ב סי' קנ"ה ד"ה וראיתי, (ע"ש אריכות גדולה בענין), ובחת"ס עה"ת פ' כי תצא צ"ב ב' ד"ה כי, אך שם דחה ישובו על הרמב"ם ע"ש.

להוריש לך גם קניי וקניזי וקדמוני, ינערך צתחלתם להוסיף ערי מקלט מעטם שישבו שם האומות האלו, ומסיים ולא ישפך דם נקי בקרב חרף אשר ה' חלקיך נותן לך, כי האויר קדוש, ואם ישפך ח"ו והי' עליך דמים פי' מחטא הדיונים ועיוות הדין כנ"ל.

כי הלא למלחמה. צמדרש ילקוע כתיב למעלה לא תחום עיך אם אתה חם על עדים זיממים יצאו אויבים למלחמה, עמ"ש מורי בהפלאה ז"ל. ונלע"ד על פי מה שאמרו חז"ל פ"ק דמגילה [ו' ע"א] צפסוק [תהלים ק"מ ע"י] זממו אל הפק, שהתפלל יעקב אבינו ע"ה שלא יתיר זממו של עשו הרשע שזומם וחושב כל היום עלות רעות, ע"כ אמר אם לא יעשה לעדים זיממים כאשר זמם יתיר זממם של אויבים וילאו למלחמה, והוא פשוט לפענ"ד.

*מי האיש אשר בנה בית וגו'. אמרו בגמרא [סוטה מ"ד ע"א] למדה תורה ד"א צתחלה יבנה בית ואח"כ כרם ואח"כ יבא אשה, וצתוכחה [להלן כ"ח ל'] כתיב צהיפך שי"ח מעשיהם מקונקלים, והרמב"ם צה' דיעות [פ"ה ה"ח כחצ] צתחלה כרם ואח"כ בית ואח"כ אשה, וקשה מהש"ס. ולכאורה י"ל דהקרא מיירי מלא חללו היינו צנה הרביעית, וא"כ כבר נטעו ג' שנים קודם, וא"כ שפיר י"ל בהרמב"ם דהנטיעה קודם צנין ציה, אבל לשון הגמרא קשה בד.

7 מי האיש וגו' ציה כרם ואשה. והרמב"ם [ה' דעות פ"ה ה"א] הקדים כרם לציה, מפני צתוכחה נאמר אשה תארש ציה צנה כרם וכו', צצקללה הכל מהופך, ש"מ שהי' ראוי להקדים כרם לפרנסתו קודם לציה. וקשי קראי דהכא, עיין כ"מ, וכבר צתתי צזה כמ"ל פעמים. והנה אנו סומכים על ר' נהוראי סוף מס' קידושין שאמר מניח אנו כל אומנות צצעולם ואינו מלמד צני אלא תורה, והיינו כדברי רשב"י ר"פ כ"ל מברכין, ורי ישמעאל הקשה ה' כתיב [לעיל י"ח י"ד] ואספת דגנך. וי"ל צזמן שישראל צרוים על אדמתם מלוה לאסוף דגנך לא לורך פרנסתו, ולדקו דברי רשב"י ודברי ר' נהוראי, אלא משום מלות ישוב א"י, ומשו"ה הי' בועז זורה גורן השעורים [רות ג' צ], ואלישע שנים עשר למדים לפניו [מ"א י"ט י"ע], ולא לצד עבודת קרקע אלא לימוד כל האומנויות משום ישוב וכבוד א"י שלא יאמרו לא נמלא צכל א"י סנדלר וצנאי וכדומה ויציאום מארצות רחוקות, ע"כ הי' לימוד כל אומנות מלוה, ורשב"י ור' נהוראי מיירי כשאנו מפוזרים צין האומות ויש צהם אומנים מרובים ולא לריך לנו,

תורת

שופטים

משה

צו

והעוסק בהם הוא להמליץ לו פרנסתו, ע"כ מניח אני כל אומניה ואיני מלמד בני אלה חורה מה). וע"כ כשעושים ראונו של מקום שגטיעה אינו לפרנסה אלא למורה, ע"כ בית קודם לכה, אבל בחוכמה שאינם עושים כרש"י והכנס הוא לפרנסתם כי [להם] להקדים כנס לבית, אלא שצטענו ינהג והכל מהופך, ומזה למד הרמב"ם שצ"ח"ז מי שאינו כרש"י ונהוראי יקדים כנס לבית (ו).

ארש אשה ולא לקחה. כן הוא סדר הקרא בית כנס ואשה, וכן סדר ש"ס בסוטה [מ"ד ע"א], ורמב"ם צ"ח דעות [פ"ח ה"א] סדר כנס קודם בית, וילוף מפי הוכחה [להלן כ"ח ל'] אשה תארש בית הצנה כנס הטע, כלומר כל מעשיך יהיו מהופכים, ש"מ סדר הכנסן הוא כנס בית אשה. י"ל צ"ח עירכי מלהמה מדבר עם לדיקים גמורים כרש"י והצרינו וטמזו זרים ורעו לאנכס [ישע"י ס"א ה'], ע"כ צתלה צונה בית היינו צהמ"ד, ואח"כ כנס לפרנסתו, משא"כ צתוכה שלא טשו ראונו ואז הי' לרכיב לדאוג דאגת פרנסה וכנס קודם לבית, ושוב כצ"ח הטעם נהפך מעשיהם.

ילך וישוץ לביתו ולא ימס את לבו לחיו כלצבו. הנה כל החזרים אינם שצים לביתם אלא מתקנים הדרכים [ספרין], ואפ"י כהיו ישוץ לביתו ללורך ביתו, וענינו שמהשנה על כרחו לאשהו, אבל הכא גבי רך לבז לא שייך ישוץ לביתו. ויש לפרש מי שרך לבזו מעבירות ישוץ לביתו צתשובה, ולא ימס לבזו לחיו כלצבו, כי אז יהי' ממחטיאי רבים ואין מספיקים צידו שוץ לעשות השוזה [אבות פ"ה מ"ח], ע"כ ימהר לשוץ צתשובה ויהקבל.

*כי הקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. (צ"ח ע"א) כי י"ט] איחא ציוחצ שר על (חקוט) [אצלה צית המעכה] ולא קרא לשלום, והיתה האשה החכמה שלומי אמוני ישראל היא סרה צה אשר קראה לו למח לא קרא לשלום [צ"ח ל"ד ע"], והשיב דרך ראש שבע צן צכרי שמרד צמלך דוד הוא מצקש, וקשה עדיין לא השיב על שאלתה. וקראה מסתמא עיר שסגרה נגד החויצ מסתמא חין ראונו צשלום, ואפ"י ציתה ההורה לקרוא לשלום שלא יהי' אכזריות כגולנים נועלין והירגין, לכך יקראו לשלום שיבי' ניכר שהמה לעצמם גרמו כך, וכ"ז א"ס צחמה רואה להלחם, אצל שס לא רצה להלחם, וזה שדייק כי הקרב אל עיר להלחם רק אז הקרא אליה לשלום (ו).

במסרה עשה וי"ו, העיר אשר היא עשה עמך מלחמה, וזה סערה עשה דצרו [תהלים קמ"ח ח'], ולשמה מה זה עשה [קבלת צ' צ'], ואלו מאמר מרדכי אסתר עשה [אסתר צ' כ'], קול רנה וישועה צחלה לדיקים ימין הי' עשה חיל ימין הי' רוממה ימין הי' עשה חיל [תהלים קי"ח ע"ג]. והפי' כפשוטו ע"ד מאמר חז"ל [ע"ז י"ח ע"ב] אומה זו משמים המליכה, ורשע שהשעה משחקת לו כל ציריו ופיה צכס, פירש"י [תהלים י' ה'] צהפהת רוח צעלמא שולט על שונאיו, וכן אר"י צזה"ז שולטים כרונס, ח"כ אל השמה ישראל אל גיל צעמים [כהושע ע' א'], ואל השמה ציוס אידם, והעיקר הלוי צנו לשמוע קול ה"ם, לאי כך צעקצי הלאן על משכנות הרוטים [שה"ש א' ח']. וזהו העיר אשר היא עשה עמך מלחמה, אפילו רוח סערה עשה דצרו מלחמת היא צכל דרכיה, ואמר רוח ע"ד יפיה צכס צהפהת רוח

בעדה לא תפתח מיד בקראו לשלום, כי אם כן, לא סגרה בעדה מעיקרא, נמצא קריאתו לשלום הוא לרע להעיר, כי ע"כ שלא יפתחו לו יהי' לו פתחון פה להרע עמם בגבור ידו עליהם, ואמנם אשר דעתו להטיב להעיר לא יפתח בשלום כלל ומיד יגש לשבור דלתות ולבקוע חומותיהם, ובראותם כי כלתה עליהם הרעה יתחננו אליו לאמור עבדיך אנחנו גם מאז, אוי גם הוא לא יהי' לו מקום להרע להם כלל, וע"כ דקדק בקרא לאמור כי תקרב אל עיר להלחם דייקא, וכונתך להתעולל עלילות ולהתנפל עליהם למלחמה ולא תחפוץ בשלוםם וטובתם, מה תעשה, וקראת אליה לשלום, כי זה יהי' סבה קרובה להלחם עמהם, וממילא נשמע כי כדון עשה יואב רמזו בתשובתו לא אכלע ולא אשחית, ר"ל הואיל ולא אכלע ולא אשחית משום כך לא פתחתי בשלום, כי באמת העיר היא עיר ואם בישראל ורק איש א' בליעל בתוכה אשר הרים יד במלך דוד, ואם אקרא לשלום ואולי לא ישמעו לקולי נמצא כולכם נדונים כמורדים במלך, ע"כ דטבא להו עבדיית להו.

כה) וז"ל מרן בחי' סוכה צ"ב א' ד"ה דומה: "נלע"ד רבי ישמעאל גמי לא אמר מקרא ואספת דגנך אלא בא"י ורוב ישראל שרויין על אדמתן, שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים, ועל זה צייתה התורה ואספת דגנך, ובוטעו זורה גורן השעורים הלילה משום מצוה, וכאילו תאמר לא אניח תפילין כפני שאני עוסק בתורה, ה"נ לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה, ואפשר אפילו שארי אומניות שיש בהם יישוב העולם הכל בכלל מצוה, אבל כשאנו מפורים בעו"ה בין אומות העולם וכל שמרבה העולם יישוב מוסיף עבודת ה' חורבן, מודה ר' ישמעאל לרשב"י. ועל זה אנו סומכים על ר' נהוראי וכו'".

כו) ראה עוד במאמר הסמוך.

כז) בספר הזכרון ע' י"ז מובא ישוץ זה ביתר ביאור וז"ל: "והנלע"ד כשנדקדק בלשון הקרא כי תקרב אל עיר להלחם עלי' וקראת אלי' לשלום, י"ל כך, דמסתמא כל עיר הסוגרת

דברים א דברים ב
אונקלוס

והקבר אשר יקשה מפם תקרבון
אלוי ושמעתיו: י האצוה אתכם בעת
ההוא את פלתיקבאים אשר תעשו:
י ונסע מחלב ונקל את פלתיקב
הגדול והגדולא יהוא אשר ראיתם
הרד: הר האמרי באשר צוה יהוה
אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע:
ב ואמר אלכם באתם עדיהר האמרי
אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: כא ראה
נתן יהוה אלהיך לפניך אתה-ארץ
עלה ריש באשר הכר יהוה אלהי
אבתך לך אלהיך ואלתיקת: שלישי

יגא ר"י הוא ותקמא די יקשי
מכון תקרבון צותי ואשמעתיו:
י ופקדתו יתכון בעתא יהוא
יג פל פתקמא די העברון:
י ונסקמא מחרב ותקמא ית פל
מרבא רבא ותקמא יהוא די
צותון ארץ סודא דאמרא
כמא די פקד י אלקמא יתא
ואתמא עד רקס גאיה: כ ואמרת
לכון אחיתון עד סודא דאמרא
די אלקמא יתב קמא: כא חו יתב
י אלקמא דקמא ית ארעא סק
ארסן כמא די מלי"י אלקמא
דאבתקו קד לא תדחל וקא
תחבר: כ וקרבנתו צותי לקבון
ואמרתו נשקח גברין קרבמא

לכט בדר

רש"י

ק פש"י שטל ערה לעמו לומר מקרבון אל שהיה לו
לומר מקרבון לפני השטיה עכ"ל, פי אמר מתי דבר
ושמעתי שרעה שהוא ידע כל דבר ורק אלוי גיך לקדש כל
ספק, והיה לו לגמור אם לא אדע שאלו להקב"ה, וכן
שמאל בשאל אמו שאלו אי זה בית הרה"ה היה לו לעמו
לרואה, כלומר מה שאני רואה הוא מן הקב"ה ולא ממני,
והואן שאמר הוא אמי הרה"ה יש לעשות שפירושו אמי
ממנו שרונתו וכו' להיות רואה (בד"א), ואמר משה
דבר זה כאן כדי להוכיח גם את עצמו ודי שלמנו ממנו
(מ"ל), ויומנו המאמר היותו כדי להקל על השופטים, ודי
שלא ירשע מלקבל עליהם המעו בעטנה שלפניהם המעט
קשה ונקל לעשות והקול יהיה פלי בלאורינו, לזה אמר
שמין אני לשמוע ולשאל להקב"ה, ופשוט הוא, והש"ס כמז כאן דברים שאין ראוי לאומרו: קא ר"ל שלא תאמר
שהיה משה דברים קשים לעמו ולא למדש ולשופטים ועל זה אמר והעד אשר יקשה מכם מקרבון אלי כגון דני
נפשו שס דיני קשים, לזה אמר שמקרבו לכם אם כל הדברים ואפילו עשרי הדברים ששייכים אל דני נפשו אשר למדו
חו"ל מדינת הכותים מקרבו לכם, אלא פי אשר יקשה מכם שלא סוכלו העז עומק דין וספיקתו שולחו בשל אפוי,
ועשרת הדברים הנה ין סדורים נמשנה דסדורין, והש"ס כמז ח"ל הכל הוא בספק מה שכבר דניו ממונת ספוק דניו
נפשו עכ"ל, ואפי' יודע פמיון לדברים הללו: קב) פי רמז ועניןו היה בקורות בית הכד וקשת, שאל"י כמה היה
גורא מדבר שלא עבר צו איש (דא"ס), ונפסי מקין סדורים ומוטלס לפניהם, כלומר לכל העולם היה המדבר גורא לא

לכט בדר

רש"י

רש"י

דברים א דברים יט
אונקלוס

והקבר אשר יקשה מפם תקרבון
אלוי ושמעתיו: י האצוה אתכם בעת
ההוא את פלתיקבאים אשר תעשו:
י ונסע מחלב ונקל את פלתיקב
הגדול והגדולא יהוא אשר ראיתם
הרד: הר האמרי באשר צוה יהוה
אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע:
ב ואמר אלכם באתם עדיהר האמרי
אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: כא ראה
נתן יהוה אלהיך לפניך אתה-ארץ
עלה ריש באשר הכר יהוה אלהי
אבתך לך אלהיך ואלתיקת: שלישי

לכט בדר

רש"י

ק פש"י שטל ערה לעמו לומר מקרבון אל שהיה לו
לומר מקרבון לפני השטיה עכ"ל, פי אמר מתי דבר
ושמעתי שרעה שהוא ידע כל דבר ורק אלוי גיך לקדש כל
ספק, והיה לו לגמור אם לא אדע שאלו להקב"ה, וכן
שמאל בשאל אמו שאלו אי זה בית הרה"ה היה לו לעמו
לרואה, כלומר מה שאני רואה הוא מן הקב"ה ולא ממני,
והואן שאמר הוא אמי הרה"ה יש לעשות שפירושו אמי
ממנו שרונתו וכו' להיות רואה (בד"א), ואמר משה
דבר זה כאן כדי להוכיח גם את עצמו ודי שלמנו ממנו
(מ"ל), ויומנו המאמר היותו כדי להקל על השופטים, ודי
שלא ירשע מלקבל עליהם המעו בעטנה שלפניהם המעט
קשה ונקל לעשות והקול יהיה פלי בלאורינו, לזה אמר
שמין אני לשמוע ולשאל להקב"ה, ופשוט הוא, והש"ס כמז כאן דברים שאין ראוי לאומרו: קא ר"ל שלא תאמר
שהיה משה דברים קשים לעמו ולא למדש ולשופטים ועל זה אמר והעד אשר יקשה מכם מקרבון אלי כגון דני
נפשו שס דיני קשים, לזה אמר שמקרבו לכם אם כל הדברים ואפילו עשרי הדברים ששייכים אל דני נפשו אשר למדו
חו"ל מדינת הכותים מקרבו לכם, אלא פי אשר יקשה מכם שלא סוכלו העז עומק דין וספיקתו שולחו בשל אפוי,
ועשרת הדברים הנה ין סדורים נמשנה דסדורין, והש"ס כמז ח"ל הכל הוא בספק מה שכבר דניו ממונת ספוק דניו
נפשו עכ"ל, ואפי' יודע פמיון לדברים הללו: קב) פי רמז ועניןו היה בקורות בית הכד וקשת, שאל"י כמה היה
גורא מדבר שלא עבר צו איש (דא"ס), ונפסי מקין סדורים ומוטלס לפניהם, כלומר לכל העולם היה המדבר גורא לא

לכט בדר

רש"י

רש"י

דברים א דברים יט
אונקלוס

והקבר אשר יקשה מפם תקרבון
אלוי ושמעתיו: י האצוה אתכם בעת
ההוא את פלתיקבאים אשר תעשו:
י ונסע מחלב ונקל את פלתיקב
הגדול והגדולא יהוא אשר ראיתם
הרד: הר האמרי באשר צוה יהוה
אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע:
ב ואמר אלכם באתם עדיהר האמרי
אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: כא ראה
נתן יהוה אלהיך לפניך אתה-ארץ
עלה ריש באשר הכר יהוה אלהי
אבתך לך אלהיך ואלתיקת: שלישי

לכט בדר

רש"י

ק פש"י שטל ערה לעמו לומר מקרבון אל שהיה לו
לומר מקרבון לפני השטיה עכ"ל, פי אמר מתי דבר
ושמעתי שרעה שהוא ידע כל דבר ורק אלוי גיך לקדש כל
ספק, והיה לו לגמור אם לא אדע שאלו להקב"ה, וכן
שמאל בשאל אמו שאלו אי זה בית הרה"ה היה לו לעמו
לרואה, כלומר מה שאני רואה הוא מן הקב"ה ולא ממני,
והואן שאמר הוא אמי הרה"ה יש לעשות שפירושו אמי
ממנו שרונתו וכו' להיות רואה (בד"א), ואמר משה
דבר זה כאן כדי להוכיח גם את עצמו ודי שלמנו ממנו
(מ"ל), ויומנו המאמר היותו כדי להקל על השופטים, ודי
שלא ירשע מלקבל עליהם המעו בעטנה שלפניהם המעט
קשה ונקל לעשות והקול יהיה פלי בלאורינו, לזה אמר
שמין אני לשמוע ולשאל להקב"ה, ופשוט הוא, והש"ס כמז כאן דברים שאין ראוי לאומרו: קא ר"ל שלא תאמר
שהיה משה דברים קשים לעמו ולא למדש ולשופטים ועל זה אמר והעד אשר יקשה מכם מקרבון אלי כגון דני
נפשו שס דיני קשים, לזה אמר שמקרבו לכם אם כל הדברים ואפילו עשרי הדברים ששייכים אל דני נפשו אשר למדו
חו"ל מדינת הכותים מקרבו לכם, אלא פי אשר יקשה מכם שלא סוכלו העז עומק דין וספיקתו שולחו בשל אפוי,
ועשרת הדברים הנה ין סדורים נמשנה דסדורין, והש"ס כמז ח"ל הכל הוא בספק מה שכבר דניו ממונת ספוק דניו
נפשו עכ"ל, ואפי' יודע פמיון לדברים הללו: קב) פי רמז ועניןו היה בקורות בית הכד וקשת, שאל"י כמה היה
גורא מדבר שלא עבר צו איש (דא"ס), ונפסי מקין סדורים ומוטלס לפניהם, כלומר לכל העולם היה המדבר גורא לא

לכט בדר

רש"י

רש"י

מסורת המדרש
 סלמה של צור עירובין
 כב: א"ר לוי להלן
 מ"ה"ג: תנחומא
 וירא-כב: לירושכא-כא
 (כ"ה) תנחומא כא-כ
 (כ"ה) לירוש תנחומא
 שכב

פארץ הזאת וכו'ן שהגיע לסלמה של צור ראה אותן
 עסקין פנפוש פשעת הפעור פשעת העדור אמר
 הלוואי יהא חלקי פארץ הזאת אמר לו הקדוש ברוך הוא
 (שם שם, ז) לירעה אמן את הארץ הזאת.

ט. אמר רבי לוי שמי פעמים פתיב לך לוי ואין אנו
 דקמיב (בראשית כב. ב) אל ארץ המרעה הוי השנה תכיבה
 מן הראשונה אמר רבי יוחנן לך מאוצרי מארפכי

לצאת מחור וללכת לארץ ישראל וכו'ן שהגיע ל"סלמה של צור" — בבבלי הצפוני של ארץ
 ישראל (עפ"י רש"י עירובין כב: ע"ש). ונכנס לארץ כנען — ראה אותן עסקין בניכוש — להוציא
 את הקוצים ועשבי הבר מן השדה — בשעת — עונת — הניכוש, בשדות, וכן — בעידור —
 האדמה שסיכות העצים — בשעת — עונת — העידור, שהאין היא ארץ גשמים, וצריך לעבוד
 לפני עונת גשמי השנה, ולצפות לחסדי ה' וברכותו, כמו שכתוב (דברים יא, יג): "וי הארץ הזאת...
 אויז הריח ונקעות, למטו השמים תשמה מים, אויז אשר... עניו ה' אלמתי בה מרשית השנה ועד אחיית
 שנה", וכו'ן שראה תכונת הארץ וטבעה שישכבה אינם יכולים ליטש בטל, אלא צריכים לעסוק בשיבות
 של עולם — אמר: "הלוואי יהא חלקי בארץ הזאת!" ורק אז — אמר לו הקב"ה:
 "לירעה אמן את הארץ הזאת", אחרי שראה אותה ותשק בה, הבטיח לו לתתה לו, והנה שאמר
 הכתוב לך לך — לך — לטובתך, ואמר: "אל הארץ אשר אראך", ולא אמר "אשר אתן לך", כדי
 שיראה ותמצא חן בעיניו, ותשוק בה, ואז יתנה לו.

הולך אליה — אמר רבי לוי: שתי פעמים — בלבד — בחיב — בכל התורה — לך
 לך, ושתיים בניסיונותיו של אברהם אבינו, "נסינו הראשון — נפסיון האחרון, נפסיון הראשון — נאמר
 — בינו לך מאוצרי, נפסיון האחרון — נסיון העקירה (בראשית כב, ט), נאמר — בינו לך אל אויז
 המוריה, הנחמי לך לך ט, ואין אנו יודעים — עדין — אי זו — משתי הנסיונות וההליכות
 האלו, היא — החכיבה, אם השניה אם הראשונה, אבל — ממה דחכיב — כפרשת
 העקירה: "ואין לך אל ארץ המוריה" — לא כמו בהליכה הראשונה שלא גילה לו הקב"ה כלל לאן
 עליו ללכת (וכמדע להלן נפסיון זה), אלא שבחיליקה זו ודו הקב"ה ואמר לו מיד לאיזה מקום עליו ללכת
 (רש"י חלק שם, ומ"כ רד"ק ע"י כאן), ועוד שפירש לו שבחו ומלכות של המקום שהוא הולך לשם הוא
 "הר המוריה" וכנדרש להלן (נח, ז) שהוא המקום "שחורחא — של תורה — יצאת משם", "שיראה
 יוצאת משם", "שהאורה יוצאת משם" — לכל העולם (משנת דר"א שם, וע"י כאן), ועוד שהליכה ראשונה
 היא לארץ ישראל, וההליכה השניה היא למקום הקודש ביותר הוא הר המוריה מקום בית המקדש, רד"ק
 (שם) — הוי — הר מכאן ראה כי — השניה — מן ההליכות האלו — חכיבה — ותשובה
 לפני הקב"ה יותר — מן הראשונה.

לך לך מארץ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" — אמר רבי יוחנן: "לך לך

מסורת המדרש
 א"ר לוי לירוש כא-כ
 ראה אותן ראה לעיל
 מ"ה"ג: תנחומא כא-כ
 (כ"ה) תנחומא כא-כ
 (כ"ה) לירוש תנחומא
 שכב

העופות פשעה שהם יגיעים הן נחין על גבי סלע או על
 גבי אילן אבל היונה הזו פשעה שהיא פורחת ויגיעה
 קופצת פאחד מאנפייה ופורחת פאחד מאנפייה (שם שם, ח)
 יהיה ארחיק נדד, נדנדו טלטול אחר טלטול (שם שם, ט)
 אליו פמדבר סלה, מוטב ללון פמדברות של ארץ ישראל
 ולא ללון פפלטריות של חוצה לארץ ואם האמר שלא
 גהן אברהם ושמח על דבור המקום ולמה לא יצא שעדין
 לא הרשה אבל משהרשה (בראשית יב, ז) יולך אכרם
 פאשר דבר אליו ה' וילך אמו לוט אמר רבי לוי פשעה
 שהיה אברהם מהלך פארם נהרים וכו'ן נחור ראה אותן
 אוכלים ושותים ופוזזים אמר הלואי לא יהא לי חלק

עזריה, כשם רבי יודן, אמר: לפי שכל העופות בשעה שהם יגיעים — מרוב עפיפה — הן
 נחין על גבי סלע או על גבי אילן, ואינם ממשכים בדרבם עד שיאספו כח, אבל היונה הווי,
 בשעה שהיא פורחת — למחוז חפצה, ויגיעה — מרוב עפיפה, היא — קופצת — מקוצת
 וסוגרת ומקפלת — באחד מגפיה (— כנפיה), ופורחת כאחד מאנפיה — "פורחת כאחת
 וינוחה באחת" (ג' תוס' שבת מט, ד"ה "כנפיה"), ואינה מפסיקה מלעוף אפילו רגע אחד, כן ביקש
 אברהם ללכת בלי מנוח וכלי הפסק לברוח מרשעי מקומו כאור כשרים וכו'ן לארץ כנען (וע"י רד"ק),
 "הנה ארחיק נדד" — ולא אמר הכתוב "נדד", אלא "נדוד" — נדוד "אחר נדוד" (ל"ש שם),
 טלטול אחר טלטול — מאור כשרים לחורן, ומחורן והלאה, נדודש (לעיל בתחילת הסימן), "אליו
 כמדבר סלה" — שאמר אברהם בלבו: מוטב ללון במדברות של ארץ ישראל, ולא ללון
 בפלטריות — בארמות מפוארים — של חורן לארץ, ואם האמר — בלבן, ותחשוב —
 שלא גהן — בחזרה, והודו — אברהם, ושמח על דבור המקום — שלא יצא מארצו הולך
 משם לארץ כנען עד שלא ציווה ה' (וע"י רד"ק ע"י ט), ועוד המתין חמש שנים בחורן, כאמור למעלה (מ"ב),
 לא כן הדבר, ולמה — אם כן — לא יצא — עד אז? לפי — שעדיין לא הורשה — לצאת.
 עד שיוסף להכניס ענ רב חתח כנפי השכינה, כאמור למעלה (ובסימן ג' ע"ל), אבל משהורשה —
 ללכת, מיד הלך, והנה שאמר כאן הכתוב: "וילך אברהם כאשר דבר אליו ה', וילך אמו לוט"
 — "כאשר דבר אליו ה'" — מיד כשדבר אליו בלי עוכב (וע"י באוה"ח ע"ה"ת שייכות הענין להליכת לוט
 אמו), והנה שאמר הכתוב: "לך לך" — לך — לך, כצנור, וכאשר עם לבבך בחחילה ללכת.

אמר רבי לוי: בשעה שהיה אברהם מהלך — בדרכו מאור כשרים לארץ כנען — כארם
 נהרים וכו'ן נחור, האמורים למעלה (בתחילת הסימן), שהוא בארץ בבל הגדולה של נהר פרת
 וחדקל, ראה אותן — את אנשי המקום שהם — אוכלים ושותים ופוזזים — ומשתכבים
 ומתפרעים בליענות מכל עול ומכל מוסר טוב, מתוך שפע שהיה להם ממי הנהרות, (וכמו שאמר
 הכתוב כפרשה הקודמת נבראשית יא, לא: "יבואו עד חורן וישעו שם" — "וישבו" — ראה אברהם את
 בני המקום "וישכיס" בישוב ובנחת, וכנדרש למעלה (לח, ז) שמשמעות "וישכיה" היא ישיבת שלוח
 ותענוג ע"י"ש, רד"ק) — אמר: "הלוואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת!" ולכן אמר לו הקב"ה

הרב"ג ל יצחק צביק בן יצחק רפאל רובין

ללמוד מזה היאך לקיים המצוות, ובפרט בלימוד התורה שכתב הגר"א שכל חיבה מצוה בפני עצמה היא.

7

במד"ר (ל"ט, י) א"ד לוי בשעה שהיה אברהם מולך בארם נהדים ובארם נחור ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלאוי לא יזא לי חלק בארץ ויזאת, וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסקין בניכוש בשעת הניכוש. בעירוד בשעת העידוד, אמר הלאוי יזא חלקי בארץ הזאת, א"ל הקב"ה לוידעך אתן את הארץ הזאת ע"ש. והיה רגיל הסבא מסלברקא ז"ל להדיגיש מכאן המעלה של "סידור", שאברהם אבינו ע"ה ראה שהיו מסודרים במעשיהם. ובאמת זה בכלל המ"ע של הלכת ברכיו [רביים כ"ח, ס]. שכל העולם היה נברא בסדר נפלא. רע"ז כתיב (א, ל"א) והנה טוב מאד, - על הסדר שבבריאה וראה אאע"ה שאותם האנשים היו משתמשים בבריאה כמו שהוקבעה, שכל מעשיהם היו בסדר ולכן ביקש שהוא חלק עמהם, ועלינו ללמוד מכאן לענין הסדר בישיבה....

מעשה אבות - אברהם אבינו

(פ' וירא תעל"ד) **במד"ר** (מ"ז, ס) עה"פ (י"ח, ב) "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וידע לקראתם וגו'", "מזו וירא וירא ב' פעמים, וירא בשנינה וירא במלאכים וכו', אמר אם ראה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גזולים ואם אני ראה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם ממוגנין, וכיון שראה אותן חולקים כבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם ממוגנין" ע"ש.

והענין בזה שבתחלה כשראה אותם ביניהם השואת השכינה היה ספק אצל אאע"ה אם יכניסם לביתו, אבל כשראה שהיו מכבדין וא"ז מיד רץ לקראתם, והוא ענין המעלה של מדת החסד שהוא עיקר גדול בענין בין אדם לחבירו.

אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאביל פירות גינוסר כידושלים ריינו, נמצאת עלייה שלא לשמה ע"ש. הקשו המפרשים הלא אחז"ל (פסחים נ', ב' ושי"ג) לעולם יעסקו אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, דמתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ אמאי לא אמרינן זה הכא. אבל הענין הוא שכבר ביארנו דגדר זה "מתוך שלא לשמה בא לשמה" מושרש בנו מאברהם אבינו ע"ה, וי"ל ריתכן שאם אחד יעבור על עבדיה כמה פעמים וירא מושרש ברע, אפשר שישלך עצמו מן הידושה הוה שבאה מן אברהם אבינו ע"ה, (ועוד י"ל ע"פ הא דאיתא בפסחים שם לפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך מלמד שתנאה פרוך רועה באפר ואין חיה מויקמה וכו' שהבטיחו הכתוב שלא יזיח ממונו וכ"ש גופו ע"ש, והיינו שהשי"ת הבטיח שיזכו לנס בעלותם לדגל אבל אם העלייה תהיה שלא לשמה לא יזכו לנס, ולכן לא אמרינן בזה מתוך שלא לשמה בא לשמה).

ובגמ' עברה זה רף י"ח ע"א לבני רבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקוהיל קהלות רבים כנגד מלכות רומי (בשעת הגויחה), שהיה שואל לר' יוסי בן קיסמא מה אני לחיי העולם הבא, א"ל כלום מעשה בא לירך, אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחילקתם לעניים, א"ל אם כן מחלקך יהי חלקי ומגולך יהי גודלי ע"ש, וצ"ב בשאלת ר' חנינא בן תרדיון "מה אני לעוה"ב" מה היתה כוונתו בזה, הלא אחז"ל (סנהדרין צ', א') כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, וא"כ מה היתה חרדתו שח"ז לא יהיו לו חיי עוה"ב.

ואשר יראה בזה, והנה קיי"ל (סנהדרין ע"ד, א') דרינא דיהוג ואל יעבר הוא חקא בג' עבירות החמורות - עברה זה, גילוי עריות ושפיכות דמים, והוא היה מוסר נפשו משום מ"ע התלמוד תורה, ובהו אין היתר, ואם אדם יתיד עצמו למיתה בזה היה כתב הרמב"ם [פ"ה מהל' יסוה"ת הל"ד] דמתחייב בנפשו, ואפשר שהוא בכלל מאבר עצמו לרעת שאין לו חלק לעוה"ב, אמנם בכסף משנה מוכח בשם הגימורקי יוסף שאם הוא אדם גדול וחסיד יזא שמים ויראה שחודד פרוץ בכך רשאי לקרש את ה' למסור נפשו וכו' ע"ש, ומש"ה שאלו ר' יוסי בן קיסמא כלום מעשה בא לירך, שרצה לידע אם הנהגתו במדרגת חסיד - שהוא עשה לפניו משרת הרין (וכל הנהגותיו לש"ש) ואם יהא במדרגה זו שפיר היה יכול למסור נפשו משום ביטול מ"ע רת"ת, והוה מעלה עילאית של קיום מצוות לשמה, שאם אדם במדרגה זו ראוי לו למסור נפשו כנ"ל, מכיון שכל הנהגותיו לשם שמים. וצדיכים

הראש א מרג צורנין

25

פרשת במדבר (1)

ידע אדם מי היו אבותיו

"ידעשו בן בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה, בן חנו לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתו על בית אבותיו" (במדבר ב. לו).
 אנו רואים כי בייסודו של עם ישראל רצה הקב"ה שכל איש יכיר לאיזו משפחה הוא משתייך. עד כדי כך, שבבואם לא"י שכן כל שבט ברצועת א"י שהוקצבה לו, רק אז חלו דיני יובל, מכירת עבד עברי, דין גאולת קרקעות, דין קבלת גר תושב בפני בית דין וכו'. גם כאשר מי שהוא מכר את שדה אחוזתו, בהכרח חזרה השדה למשפחה המוכרת לו כאשר הגיע היובל, כלומר הניתוק לא ארך יותר מחמשים שנה. ממילא היו כל בני אותו השבט גרים בקרבת מקום, ולא נפוצו ולא נתפזרו למרחקים. והשאלה הנשאלת: למה כל זה?

את עצמו חליא בשרשרת הדורות, שרשרת המתחילה ביציאת מצרים וממשיכה עד סוף הימים. אסור ליהודי לראות את עצמו כאבר מדולדל, כפריט נבדל החי רק בדור הנוכחי, אלא הוא חלק חזק מערכת מאוחדת של משפחה עתיקת יומין בישראל. והתועלת מזה היא כדברי רבנו יונה:

"שידע האיש העובד ערך עצמו, ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו, וגודלתם וחשיבותם וחיבתם אצל הבורא ית'... ידעשה אשר לא יבושו אבותיו מדרכיו וממעשיו כפי כוחו והשגת ידו. ויצא לו מזה כי כאשר יתאוה תאוה ויעלה בלבבו גאוה לעשות דבר שאינו הגון, יבוש מעצמו ויבוש מאבותיו וישיב לנפשו ויאמר 'ארם גדול וחשוב כמותי היום שיש בי כמה מעלות טובות רמות ונישאות, ושאינו כן גדולים בן מלכי קדם, איך אעשה

הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים ולאבותי כל הימים. ואם חי' לא יכיר מעלתו ומעלת אבותיו, נקל יהיה בעיניו ללכת בדרכיו הפריצים, כאחד הנבלים למלאות תאוותו. על כן האיש העובד (א=ה) ישתדל ומעלתם וחשיבותם וחיבתם לפני ה' ודבקתם, ויבין וישכיל וידע כי יוכל להשיג מעלתם וחשיבותם וחיבתם, כאשר יעבוד כמותם כל ימי חייו ורגעיו כפי כוחו והשגתו... וגם האבות ז"ל לא עברוהו כי אם לפי כוחם והשגתם" עכ"ל (תחילה "שערי הצבורה").

מוכא במדרש (במד"ד ב"ח) "אף בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדם, שלא היה יכול ליגע בהם שנאמר 'וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשכטיו' (במדבר כ"ג). החזיל אומר 'מי יכול ליגע בבני אדם אלו, מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם... מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגודל לישראל' עכ"ל. ענין "גדר" הוא לפי הסברו של רבנו יונה לעיל, כלומר נמנעו מלחטא, ולכן לא הצליח בלעם להחזיל עליהם קללוחיו.

"אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחדות שבשרא"ל" (קדושין ע"ג) - כלומר, שהם יודעים מאיזו משפחה הם יוצאים (עיי"ש מהר"ל, 'חידושי אגדה' פירוש אתר. אצל הלבוט כאן בעקבות ר' צדוק, 'חקת השבין', דף 49).
 ישראל נחשבו לגוף אחד כולל. מבואר שכל עם לומכ"ס, ה"ל מפרים כ"ה) כל אדם ואדם הוא רק אבר אחד, אבל מקושר ומרובק לכולם. זהו מבחינת ההוה. אבל גם מבחינת סדר הדורות,

אנו ההמשך של אבותינו, ובכתינת גלגולי נשמות ('ספר הליקוט' לאור"ל, פרשת עקב) אנו ממש אבותינו, שהרי נשתלו בנו תאים מן נשמותיהם. ואם יסוד המוסר הוא שהאדם יכיר את ערך עצמו, ידע כמה הוא עשוי ומה ייעודו ומה תפקידו, כל שכן שעליו להכיר הרממות מעלתו שהוא נציג וממלא מקום של אבותיו. זהו עומק המשמעות של "תחת אבותיך יהיו בניך" (תהלים מה. יז). ולכן טוב מאד הדבר שכל אחד מאתנו ידע מאיזה שבט הוא (אשר כל אחד מהם היה אפיון של אוסי אתר, עין רש"י ירוש על במדבר ב"ל, וכן 'אוצרות הנצי"ב', ערך: 'שכט'ס'). בפסחים (ה) מסופר על אחד שאמר 'זינו דיני' וידעו שהוא מן שבט דן. וכן שם על אדם אחר מן זבולון. ומפרש מהר"ש כי כל איש ידמה במעשיו לברכת אורו השבט. וכן מצאנו במסכת יומא (כ"ג) צורבא מרבנן שמורה הוראה הוא מן לוי או מיששכר, לפי תכונת ראש שבטו.

ההתעלות".

פרשת במדבר (2)

סדר ונקיון

7 כבר תמחו רבים, בשביל מה כל האריכות שהתורה תספר לנו על סדר חגיגת השכטים במדבר (במדב"ב), וסדר מוזיקת מאד כיצד היו התקיעות וכיצד השלבים בפירוק המחנה (במדב"ג א"ח). ענה על כך רש"י מקלם שאחד מעקרונות המוסר הוא שהאדם ינהג לפי משטר וסדר ערוך. אמנם בדרותינו התרגלנו לעשות כל דבר כפי "שיטתך" מעצמו, בלי חנון מראש, בלי הכנה, בלי עיון בפרטים. אך האמת היא שהדבר בעינינו.

נקח לדוגמא סדר הלימוד. חז"ל קבעו לנו "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד וכו'" (אבות, סוף ה'). מהר"ל 'צור אריה', סוף יאחזקן מסביר שכאשר

וכן טוב שידע האדם על שורשו בדרות הקרובים יותר אלינו, למען ידע אל מה עליו לשאוף. יראה דוגמה מאלפת של אביו נשמה המחייבת את הצאצא לא לאיכות תוחלתם. "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקתם" (שע"ה נא. א). מוכא בזהר (ג'ר"ט"ד) שהדורות הקודמים מתעניינים בהתפתחות של צאצאיהם. ולכן פרשתנו קובעת מקום מסוים מאד לחגיגת כל שבט ושכט. גם כאשר היו במסע במדבר, בעת הנסיעה נסעו באותה צורה מלבנית בלי שום שינוי (ירושלמי, עירובין ה"א).

"שחורה אני ונאווה" (שיר השירים א. ה).

ואמרו על כך במדרש: "שחורה אני במעשי, ונאווה במעשי אבותי". פירש "המאור מעשי אבותי, יזכה לייפות גם את מעשיו שהיו עד כה שחורים. והכרה העצמית היא ההתעלות".

שייכות לנושא, ולא יענה תירוצים מאלוצים ודחוקים, הכל לעשות רושם כאילו לא נשאר חייב מענה. תנאי חמשי, כאשר הוא מתייחס ועונה לדברי הראשון, ישמור על סדר הדברים, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, כדי שיהיו דברים מובנים יותר. תנאי ששי, אם איננו יודע מה לענות, לא ימצא "תשובות" מעורפלות להסתייג את העובדה שאיננו יודע. והתנאי השביעי, חוזרים לזה שדבר לראשונה, אם שמע דחויים נכונים, יודע על האמת. ע"כ, הרי מכאן סדר של חז"ל לתהליך כל ויכוח ישר.

ראינו מכל הדברים הללו שחשוב מאד לשמור על סדר מסודר. מסופר שנאשר הגרש"ז קלם שלא לשיבה את בנו הצעיר ר' נחום זאב, כאשר הבן חזר לביתו לראשונה, פתח רש"ז את מוורת הבגדים של הבן וחקר לדעת כיצד כל פריט מקופל יפה. שבע-דצון ממה שראו, אמר האב שאם הבגדים מסודרים כהוגן, סימן ומוכח הוא שגם הלימודים שבראשו של בנו גם כן מסודרים כהוגן. ומצאתי בפירוש המשניות של "תפארת ישראל" לסוף סוטה (ס"ג ג'ק"ד) על "נקיזת מביאה לדי טהרה" כתב: "דכמו שגופו ומלבושיו נקיזים, כך פנימיות מחשבותיו טהורים ונקיים".

כתיב "ותקרו אלי כולכם" (דברים א. כב) ופירש רש"י: בערבוביא. ולהלן הוא אומר (דברים ה. ב) "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וקנינים" אותה קריבה יהיה הוגנת. ילדים מכבדים את הקנינים, ושלחום לפניהם, וקנינים כאן "ותקרבון אלי" כולכם בערבוביא, ילדים דוחפים את הקנינים, וקנינים דוחפים את הראשים "עכ"ל. והנה במתן תורה, כמה היה סדר מופתי "כול אע"פ שהיו רבים, דחוקים היו? תלמוד לומר "שנאן" (=חילוף האותיות) שאנו והשקט" (שמו"ד כ"ט)

או הלכה, הוא יודע למי לפנות. וכן כאשר ישמע תשובה-תורתית שנואית לו תמוהה, כשיבחין באיזו דרגה עומד זה שענה לו, ידע התלמיד לטרוח ולעייץ יפה לפני שמפקפק כמה ששמע. סידור-מקומות-השיבה קובע דריגה מתאים כדי לתת הערכה נכונה לאותם דברי תורה שהאדם שומע, להכיר על פיו דרגתו של האומר אותם. (וכמוכן ללימוד זה חסר לנו מאד ביוזנו. אנו נהנים סמכות-עיוות למי שאינו ראוי לה, ולעומת זאת אנו מפקלים כמה שנאמר ע"י גדולים וטובים, אלא שלא ידענו גורל מעלתם. והכל מתוך חוסר-סדר).

וכן היה נהוג בימי חז"ל, "בישיבה (כתי המרש) הלך אחר חכמה. במטיבה (=של אביה) הלך אחר זקנה" (כ"ב קפ. ע"י רש"י). והאריכו בזה חז"ל (בבבכות מ"ז). וכן כאשר הלכו קבוצת חכמים בדרך, היתה קבוצת שגדול שבהם כאמצע, שני לו מימינו (ימא לה), כדי שכל הנפגש אתם ידע איזה כבוד יתנו ללל אחד מהם כראוי לו. וכן בענין יחס ראוי לכבוד רבו, "המהלך לימין רבו הרי זה בור" (שם).

וגם כאשר ישבו הרב ותלמידיו בבית המדרש, היה סדר קבוע כיצד שואלים שאלות (ומביים, הלי תלמוד תורה ד' רח). כן ישנו סדר של חכמה כיצד מותרצים בבית המרחץ (איזה אבר יש לכבד קודם), וכן סדר ההתפשטות של בגדים, ושוב מהו סדר לבשת הבגדים (מסכת דרך ארץ רבה, פ"ט).

וגם למי שלא היה חכם, אלא היה עשיר,

היה סדר מסוים באיזה פאר של לבוש ילבש,

למען יכירו הראים כיצד להתחייס אליו לפי

רמתו בעושר (עירובין פ"ז). כמובן, אם אחד

שהיה בינוני בעושר בזבו כסף רב למען

תפארת שלא מתאימה לו, היה בוה קלקול

הסדר.

גם באורחות החיים, הכל צריך להיות

על פי סדר, "דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם

מלאכה המפניסת לו תחילה, ואח"כ יקנה

ברורה, שכאשר מישו מתקשה באיזו סוגיא

הפשוטת, יצליח להשכיל ולהחרו לעומק ההגיון של התורה. אבל אנו הפכנו כל הסדר (בלל ייסורי הגלויות אותם עבדנו, וכדברי חז"ל: "כיון שגלו ישראל, אין לך ביטול תורה יותר מזה" (תניגה ה'). והנה גם כאשר האדם כבר בחצי שנותיו "תפש את עצמו" כי הוא מבין קלקול החינוך שהיה לו עד עכשיו, ורצונו ללמוד תורה כמו שהי' רצוה, עליו ללמוד בסדר הזה: קודם כל שנה שלמה יעסיק רק בחניך עד יהיה בקי בו, ובשנה שניה ילמוד רק ששה סדרי משנה עד ידע אותם כולם על בריים ובעל פה. ורק בשנה השלישית יחלק שעותיו לגמרא ופוסקים וקבלה ומדרשים ואגרות וספרי מוסר ("יסוד ושרוש העבודה").

שער הניצוץ, פרוקים ב"ג). ומבואר שם כי בכל שנה ושנה, על האדם ללמוד בכל יום ויום ספר שו"ע עם "באר היטב", כל ספר א"י"ה וקצת מיותר דעה, וישלים כל הספר בכל שנה ושנה. הרי בכך אישור לחשיבות-על של "סדר". (ע"ע מדרש דברי"ח ח. ג.)

מציאנו שבישיבות של חז"ל היו מושיבים כל תלמיד ותלמיד במקום הראוי לו לפי רמתו בלימודים (כמו רב כהנא, בישיבת ר' יוחנן - בב"ק ק"ח). וכלל שהאדם עלה בחכמה, כך הקדימו אותו לשבת קרוב לרב "והיו עיניך רואות את מורדך". אבל הצעירים יותר ישבו מרחוק (חולין קל"ז). והנה מפורש שהיה לכל תלמיד ותלמיד מקום קבוע שממנו לא זו נמסחים ק"ט. "המכיר את מקום חבירו בישיבה".

וכן היה במושב הסנהדרין. היו לפניהם

מכיר את מקומו" (סנהדרין לו. ע"י רש"י). וכן

כתוב במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם:

"המכיר את מקומו". פירש מהר"י עמדין

בספרו "עץ אבות": "אינו מבקש מקום גבוה

ממקומו הראוי לו... וכן שנינו ג' שורות של

ת"ח כל אחד מכיר את מקומו... לכן מקומו

קבוע לפי חכמתו ולא יהרס לעלות בטרום

אל-על יקראוהו כשצוייכים לסמוך". וכן

מפורש ביומא (דף לח.) "בשמך יקראוך

ובמקומך וישיבוך". התועלת בהנהגה זו

ברורה, שכאשר מישו מתקשה באיזו סוגיא

מרשת במדבר
הדרת תורה

לקבל" וכו' כמפורשת הלשון להלן:

"ונתחה (861) נתנם (546) נתתם" (546)

בן (52) לוי (46) שבא (303) לקבל

(162) כל (50) דברי (216) הליה (56) חרץ

(104) מדבר (246) אחד (13) אין (61)

מקבלין (322) אותו (413) כסה"כ (1954).

או באופן אחר:

"ונתחה (861) את (401) הליים (91)

לאהרן (286) ולבניו (104) נתתם (546)

נתתם (546) המה (50) לו (36) מאת (441)

בני (62) ישראל" (541) כסה"כ (3965).

בן לוי (98) אשר (501) קבל עליו (248)

את (401) כל מצוות (592) הליה (56) חרץ

מדבר (350) אחד (13) אין (61) מקבלים

(222) אותו (413) עד (74) שיקבל (442) את

(401) כלן (100) כתיב חסר כדאיבעי'

בסה"כ 3967.

ד. במדבר ד, כ. "ולא יבאו לראות

כבלע את הקודש". מתוכם אונקלוס: "כד

מכסן". ורש"י פירש "ובלע שלו, כיסויו".

[כבלע (102)

כיסויו (102)

מרשת במדבר
פרשת במדבר

א. במדבר א, א.ב. "יידבר ה' וכו' שאו

"מתוך חיתתן לפניו מונה אותם כל שעה.

כשיצאו ממצרים, כשנפלו בעגל, כשכא

להשרות שכניתו עליהם מנאם, בא' בניסן

הוקם המשכן, ובא' באייר מנאם" עכ"ל.

"מונה (101) אתם [כתיב חסר של

"אותם"] (441) כל (50) שעה (375) בסה"כ

967

בט"ו (17) לניסן (200) י"ז (17) לתמוז

(483) ובא' (9) לאיר [כדאורי לכתוב חסר]

(241) בסה"כ 967.

ב. במדבר א, א. "באחד לחדש השני"

וכו' (עיי' דברי רש"י בפסקא הקודמת)

באחד (15) לחדש (342) השני (365)

בשנה (357) השנית" (765) בסה"כ 2066

מתוך (466) חבתם (450) לפניו (176)

מונה (101) אותם (447) כל (50) שעה (375)

בסה"כ 2065.

ג. במדבר ג, ט. [הלויים] "נתונים

נתונים המה לי". מבא' "מורד הגדול"

(כשם הגמרא, בכורות ל ע"ב): "כן לוי שכא

מרשת במדבר

והנה התורה מעידה "ותמת שם מרים... ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל

אהרן וירב העם עם משה... ולמה הבאתם... ומים אין לשתות" (כמדבר כ, א"ה). מובא

בילק"ש שם: "כיון שראו אותם באים, אמר משה לאהרן: האמר, מה כינוס זה? א"ל

אהרן: לא בני אברהם יצחק ויעקב הם? גומלי חסדים בני גומלי חסדים" (=לומר, אהרן

טעה לחשוב שכאן לחם למשה ואהרן על מיתת מרים).

א"ל משה, אי אתה יודע להפריש בין כינוס לכינוס? אין זה כינוס של תקנה אלא של

קלקלה. שאילו היה כינוס של תקנה היו צריכים להיות בראשם שרי אלפים ושירי

מאות וגו' ואחרי אומר לגמול חסד הן באים?!" מיד הטיחו דברים כנגדו שנאמר

"וירב העם עם משה (ולא הווינו אהרן, כי משה הוא שהבדיר מה לנינו). כיון שראה משה ואהרן פניהם זעומות (=כינעו) ברחו להם (=גם אהרן. כי כיון שיש כעס, זה פורץ ומזיק לכל הנוכחים) לאהל מועד" עכ"ל.

א/מב - "בני" נפתל, במסרה קטנה מציי' שבשאר כל השבטים כתוב "לבני"

מבאר זאת אריז"ל בספרו "לקוטי תורה" על פרשתנו עיי"ש

א/נ - ישרותו (חסר ר' אחרי את ה') אבל להלן "וילוו עליך וישרתוך" (ית' עם ר'

מבאר "היכל הברכה" כי היו לויים שהיו רק בדרגת שוערים, מדרגה שהיא חלשה ללא ר' (והיו כפסק שלנו). והיו לויים אחרים שהיו משוררים, מדרגה גבוהה יותר

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

מבאר "היכל הברכה" בגלל פגם בקרבן שלהם, חסרה אות ה', סמל של ספיחת תכמה, "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז'ט) ולכן מתו

עם ר' (מת'ם). כי משך חמש שנים (מן גיל 25 עד 30 - חולין כ"ג) הם למדו את הכוננות הסודיות של פרקי זמרה ששרו ("סידור אריז"ל, שיר של יום). ר' היא אות של תורה.

ג/ד - "וימת נדב ואביהו... בהקריבם (חסר ר' אחרי ר')

היראה ל' ארבעה ו' ארבעה ז' ארבעה ח' ארבעה ט' ארבעה י' ארבעה

רמז פניני פרשת מקודי דעת רמז

פרשת מקודי

ל"ח כ"ב. ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה.

פירש"י: כל אשר צוה ה' את משה אמילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו אמר לו כך שמעתי מחקב"ה אמר משה בצל-אל היות וכו'.

והענין תמוה מאד, אם משה אמר כך שמעתי מפי חקב"ה, אם כן למה באמת לא אמר לו לבצלאל כמו שמעתי?

ונראה בבאור הענין, כי זה מראה לנו עקרון ויסוד גדול בבנין דבר שבקדושה ובנין של תורה, שבאמת אין לחכות למקום יאות להנחת התורה, אלא תיכף נגשים לעבודת הקודש ולהרבצת תורה מכלי להתחשב עם התנאים אם נוחים הם או לא, אבל מ"מ מי שיש בידו לתקן מקום ראוי - שלא יהיה המצב נע ונד - צריך לנהוג מנהג כל העולם, ולכן משה בצויו צוה לבנות ארון או כלים, כי זה העיקר, ולא להתחשב עם תנאי המקום, אבל בצלאל שהוא היה הבונה והמבצע בפועל, יש עליו האחריות לנהוג מנהג העולם אם יש ביכלתו ואינו שעת הדחק.

ובזה יובן לנו מה שאמר משה לבצלאל בצל-אל היית, אף שטענת בצלאל היתה ממנהג העולם, כי באמת בצלאל גם כן הבין את העקרון של הציווי של משה, שביסוד הדבר אין להתחשב עם תנאי המקום, אבל הוא נהגור מצד השמושי לדאוג לפי מנהג העולם, והרגיש כי הרגשתו זו היא נמוכה מזו של משה, אבל משה רבנו גילה לו שהוא היה בצל-אל, דאדברה, אלה שצריכים לעשות כסדר הראוי, ועושים שלא כסדר מנהג העולם, ומדברים גבוהה גבוהה שלא להתחשב במנהג העולם, אות הוא שאינם מסורים בלבם ונמשם לקיום התורה, ואינו מקיפים הענין מכל הצדדים, ולכן מסתפקים הם ברעיונות מפלאים, אבל זה שנמצא בצל-אל ומרגיש חשיבות בנין קדושה ומקום תורה, דואג לכל הדרוש שיהיה כראוי וכחונן, וזה מה שאמרו חז"ל: במקום שאתה מוצא גדולתו עם אתה מוצא עונותו, ובכלל האמת הוא שאצל גדולים וכבירי כח אין דברים קטנים, וכל דבר קטן שמביא תועלת דבר גדול הוא, והבן!

רמז פניני ספר שמות דעת

פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחתן של עבדי אבות לפני הקב"ה מתורתן של בנים וכו', עכ"ל.

והענין הוא כי כל דבר שהגיע לשורש הבריאה ופעל בבריאה פעולה עולמית מוצא ביסויו בתורה שהוא ספר הבריאה וכמבואר בשעורנו ("ויכתב בספר זכרון"), וכאן יש לומר שלא היה רק ציווי ה' שנעשה בריאה, אלא גדלם של בניו המשכן היה כ"כ רב עד שאחר שעשו הכל בכונתם העליונה ונגמרה מלאכת כל הכלים, יצר כל כלי אורות חדשים המאירים ופועלים בבריאה, והבן!

ל"ז א'. ויעש בצלאל את הארן וגו'.

פירש"י: לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו.

והענין מה שהוזכר שמו על הארון, אע"ג שמסר שמו על כל המלאכה, מפני שהארון היה עיקר הכוונה בכל המשכן וכליו, כי הארון שהוא סמל התורה הוא הנשמה של הכל.

ובאמת כי גם על שאר כלי המשכן כתוב ויעש לשון יחיד, שהכוונה על בצלאל, אבל יש חלוק [באורות התורה] בלשון הנשמע על בצלאל ללשון הנזכר בפירושו על שמו.

ועוד יש להעיר כי בכלי המשכן בפי' ויקהל כתוב לכל לשון יחיד: ויעש, אולם בעשיית בגדי כהונה כתוב לשון ויעש רק בנוגע לכלל הבגד, אבל בפירוש הדברים כתוב לשון רבים, כמו בפי' פקודי (לט-כ) ויעש את האפוד, ושם בפי"ג: וירקעו וגו', לשון רבים, ובפי"ז: ויעשו את אבני הששה, ושם פי"ח: ויעש את החושן, ובפי"י: וימלאו בו ארבעה טורי אבן, לשון רבים, ובפי"ז: ויעשו על החושן וגו', וכן הלאה בכל הפסוקים, הרי שיחסו אליו את העבודה בכללה, אבל בפירוש שהתעסקו בהם אחרים נראה לא היה צריך להיות שת לבו כ"כ עד שתהא נקראת על שמו, והכל הוא בדקדוק נפלא כפי דעת תוכן לבות.